

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA RUSKÉHO A FRANCOUZSKÉHO JAZYKA

ZAMJATINŮV ROMÁN MY A ROMÁN L. LOWRY DÁRCE
(SROVNÁVACÍ ANALÝZA)
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Denisa Holubová

Specializace v pedagogice, obor Ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PhDr. Jana Sováková, CSc.

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni

.....

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí své práce PhDr. Janě Sovákové, CSc. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala.

Také bych chtěla poděkovat rodině a přátelům za jejich podporu a trpělivost.

OBSAH

Úvod.....	2
1 Utopie, antiutopie.....	4
1. 1 Utopie.....	4
1. 2 Antiutopie	5
2 Vědeckofantastická literatura a její vznik a vývoj v ruské a americké literatuře	7
2. 1 Vědeckofantastická literatura a její vznik.....	7
2. 2 Vznik a vývoj vědeckofantastické literatury v ruské literatuře	8
2. 3 Vznik a vývoj vědeckofantastické literatury v americké literatuře	11
3 Jevgenij Ivanovič Zamjatin.....	14
4 Lois Lowry.....	17
5 Román My	20
5. 1 Děj.....	21
5. 2 Postavy.....	26
5. 3 Román My a znaky dokonalé společnosti	27
6 Román Dárce	31
6. 1 Děj.....	32
6. 2 Postavy.....	39
6. 3 Román Dárce a znaky dokonalé společnosti	43
7 Srovnání knih.....	48
Závěr	50
Резюме.....	51
Seznam použité literatury	52

Úvod

Předmětem této bakalářské práce je komparace dvou antiutopických literárních děl, která se obě řadí k žánru vědeckofantastické literatury. I když obě díla vznikla s více než sedmdesátiletým odstupem, mají společné hlavní rysy dystopického románu.

Vědeckofantastická literatura byla společně s literaturou fantasy během 20. století velice oblíbená a zdá se, že tento zájem stále trvá. Podle našeho názoru obliba tohoto žánru pramení z nespokojenosti člověka ze stavu světa a z jeho potřeby svět proměnit. Proto stále vznikají různé variace na toto téma, ať už jde o literaturu science-fiction nebo fantasy.

V rámci tohoto žánru vznikají dva typy děl.

1. Díla, kde autoři rozvíjejí vize lepšího světa, jakési dokonalé společnosti, což se asociuje s mytickým obrazem ztraceného ráje.
2. Příběhy, kde autoři popisují fungování jakéhosi dokonalého světa, v němž jedinec ztrácí svobodu, je manipulován, a celé dílo vyznívá negativně, protože vždy končí katastroficky.

Protože mě tato literatura velice oslovila a antiutopická (či dystopická) díla se objevují na knižním trhu neustále, pokusila jsem se srovnat knihu, která stála u zrodu antiutopických románů, s knihou, která vznikla o 72 let později. Jedná se o román *My* z roku 1921, jehož autorem je ruský prozaik Jevgenij Zamjatin a o román *Dárce*, který napsala americká autorka Lois Lowry, roku 1993.

Svoji práci jsem rozdělila do pěti hlavních tematických celků. V první kapitole se obecně věnuji problematice žánru utopie a antiutopie.

Druhá kapitola se zabývá vývojem vědeckofantastické literatury v Rusku a Spojených státech Amerických, protože, i když se tato literatura vyvíjela v obou zemích rozdílným tempem, je podivuhodné, že oba romány vykazují podobné znaky. K tomuto srovnání mi velice pomohla žánrová studie vědeckofantastické literatury Miroslavy Genčiové, která zde srovnává sci-fi vznikající v jak v Rusku, tak v USA, Německu, Anglii či Francii, a Encyklopedie literatury science fiction, kterou sestavili Ondřej Neff a Jaroslav Olša. Tato publikace vychází z již zmíněné studie.

V dalších kapitolách podávám stručný přehled biografie a tvorby obou autorů analyzovaných knih. Jevgenij Zamjatin i Lois Lowry vyvolali napsáním svých románů rozruch. Zamjatinova kniha byla cenzurou zakázána a poprvé byla vydána v zahraničí. Zamjatin dobrovolně odešel do emigrace, protože v Rusku už nadále nemohl psát. Lowryin román se stal příčinou sporů v americkém školství. Ti učitelé a pracovníci školních institucí, kteří román přijali „s otevřenou náručí“, zahrnuli Dárce do svých osnov a umístili další výtisky do školní knihovny, aby byly k dispozici všem studentům. Ti, které román pobouřil, nejen že ho chtěli ignorovat ve školních osnovách, ale odmítali s ním své studenty jakkoliv seznámit. Protože česká literární věda se tvorbou Lois Lowryové dosud nezabývala, vycházela jsem v práci pouze z uměleckého textu Dárce a některé informace jsem čerpala z jejího proslovu, který pronesla roku 1993 při přebírání Newbery Medal právě za tento román. Autorka zde zmiňuje a podrobně popisuje všechny stěžejní události jejího života.

V poslední části své práce analyzuji obě díla a hledám jejich společné rysy na základě své četby.

1 UTOPIE, ANTIUTOPIE

1. 1 UTOPIE

Pojem utopie pochází z řeckého *ú = ne, topos = místo*. Původně byl použit Thomasem Morem v roce 1516, sloužil jako pojmenování jeho latinského spisu, kde označoval „neexistující zemi“.

„Utopie je prozaický žánr, druh fantastické literatury, autor v utopickém díle líčí domněle dokonalé společenské poměry v pomyslné zemi. Dominantní funkcí u. je funkce společenskovochovná a naučná, nejčastěji jsou v díle realizovány jako autentické svědectví cestovatele o dosud neznámé zemi, ostrově. Zde se objevují i dobrodružné a tajemné prvky.

K rozkvětu utopie jako vlastního žánru dochází na úsvitu novověku v souvislosti s epochálními zámořskými objevy i v důsledku formování protifeudálního vědomí.“¹

Ke klasickým utopickým dílům řadíme tzv. „zakládající“ Morovu **Utopii** (1516), Campanellův **Sluneční stát** (1623) a Baconovu **Novou Antlantidu** (1626).²

V polovině 19. století se uvnitř utopie vyvíjí její technicky laděná varianta. S původní, filozofickou utopií ji spojuje motiv existence ne-lidských bytostí v určitém časoprostoru. Avšak na rozdíl od utopie filozofické tihne k zdůrazňování jinakosti „nového“ světa, často užívá (pseudo)vědeckou argumentaci. Iniciátorem se stal J. Verne (**Tajuplný ostrov**, 1875), H. G. Wells.

Podle myšlenkového ladění díla rozlišujeme utopii vážnou – klasickou (More: **Utopie**, 1516) a komickou/satiricko-parodickou (Swift: **Gulliverovy cesty**, v české literatuře „broučkiády“ Svatopluka Čecha).

Z klasických variant utopií se vyvinula tzv. varovně laděná utopie či negativní utopie. Ta pojednávala o možných rizicích budoucího společenského vývoje a nejvíce se rozvíjela

¹ VLAŠÍN, Štěpán (ed.). Slovník literární teorie. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984, 465 s. str. 397-398

² Viz podrobněji VLAŠÍN, Štěpán (ed.). Slovník literární teorie. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984, 465 s. str. 397-398

v literatuře 20. století. Negativní utopie bývá nazývána antiutopií/dystopií a v dnešní době je chápána jako samostatný žánr. Uplatňuje se nejen v próze, ale i v dramatu.

Dramatickou, varovně laděnou antiutopií je zejména Čapkova hra **R.U.R** (1920), ve které Čapek obnažuje zcela odlidštěnou tvář světa, kterému vládnu vůdci nadnárodních korporací, avšak jejich vynález umělého člověka se obrací proti nim. Dalším Čapkovým varováním je román **Krakatit** (1924), který mohl ulehčit práci a stal se smrtící zbraní nevídané síly. Stejně tak drama **Bílá nemoc** (1937), které je výstrahou před narůstajícím fašismem.

1.2 ANTIUTOPIE

Antiutopie má určité společné rysy se sociálním a politickým románem (například N. G. Černyševskij: **Что делать?**, 1863, česky Co dělat?) a řadí se k žánru vědecko-fantastické literatury (tj. sci-fi).

V díle jednoho ze zakladatelů vědeckofantastické utopie H. G. Wellse převládla nad euforií z technického vývoje obava z jejího nekontrolovatelného rozmachu. Autorova osvícenská víra v lidský rozum byla nahrazena skepsí vůči možnostem člověka ovlivňovat běh světa. Od sklonku 19. století tedy začíná převládat negativní utopie/antiutopie, kde se objevují sice technicky vyspělé civilizace avšak naprosto odlidštěné, setkáváme se i s naprosto primitivními společenstvími, ovládanými elementárními pudy.

„V moderní utopii se i přes zdůrazňovanou jinakost utopického světa (často motiv umělého jazyka) odhaluje, hyperbolizuje, alegorizuje, karikuje či předjímá společenská realita doby.“³

Pozdější dystopie v průběhu 20. století hojněji využívají vědeckofantastických prvků, ale na rozdíl od science-fiction se více zaměřují na rovinu filozoficko-sociologické reflexe budoucnosti lidstva. Například hrůzné vize totalitního státu Zamjatinova románu **My** (1927) a Orwellova **1984** (1949) či jedna z nejpůsobivějších dystopií světové literatury A. Huxleyho **Konec civilizace** (1932). *„Všechna uvedená díla jsou chmurným obrazem*

³ NÜNNING, Ansgar, Jiří TRÁVNÍČEK a Jiří HOLÝ (eds.). Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce - osobnosti - základní pojmy. Vyd. 1. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-170-4, str. 666

odlidštěného a zmechanizovaného světa, jedinec v něm žijící je sice chráněn před hladem a nemocemi, ale je nepřetržitě manipulován a jeho individualita je zcela potlačena.“⁴

Badatelé se shodují na tom, že tyto tři, zřejmě nejslavnější politické antiutopie, byly zařazeny k tomuto žánru teprve dodatečně, po teoretickém vymezení termínu. O toto vymezení se zasloužil ruský autor Jevgenij Zamjatin, který sice žil v Sovětském svazu, ale jeho román byl otištěn v zahraničí. Oba američtí autoři Zamjatina znali a vycházeli z jeho románu, což bylo dokázáno Edwardem J. Brownem, který oba romány podrobil analýze ve své knize **Zamjatin and English Literature** z roku 1963.

⁴ NÜNNING, Ansgar, Jiří TRÁVNÍČEK a Jiří HOLÝ (eds.). Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce - osobnosti - základní pojmy. Vyd. 1. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-170-4, str. 668-669

2 VĚDECKOFANTASTICKÁ LITERATURA A JEJÍ VZNIK A VÝVOJ V RUSKÉ A AMERICKÉ LITERATUŘE

2.1 VĚDECKOFANTASTICKÁ LITERATURA A JEJÍ VZNIK

Vědeckofantastickou literaturou (též science fiction, sci-fi) se rozumí část literatury fantastické, odehrávající se v realitě, s níž lidé dosud neměli zkušenost. Většinou se odehrává v přítomnosti nebo v budoucnosti, je zde však „něco odlišného“. Tím „něčím odlišným“ se obvykle rozumí vynález, setkání se s jinou formou života, neobyčejné schopnosti člověka či dosud nerealizovaný experiment.

Na rozdíl od fantasy jsou tyto odlišnosti racionálně či technicky odůvodněné, případně uskutečnitelné.

Pojem science fiction vytvořil H. Gernsback, zkratku sci-fi „vymyslel“ F. J. Ackerman.

Ohledně vymezení vzniku sci-fi v odborné literatuře neexistují shodné názory. Brian W. Aldiss ve své teoretické práci **Flám na bilión let** (1986) označuje jako první sci-fi román knihu **Frankenstein** (1818) spisovatelky Mary Shelleyové. C. M. Kornbluth ve své publikaci **Vědeckofantastický román** (1959) datuje vznik sci-fi rokem 1929, kdy byl zaveden definitivní název „science fiction“. V autoritativní Nichollsově **Encyklopedii science fiction** (1979) se hovoří o šesti základních literárních zdrojích, které vedly ke vzniku sci-fi: fantastické cestopisy, utopická literatura, osvícenská filozofická satira, gotický román, technický a sociální anticipační román a groteskní literární mystifikace.⁵

Většina badatelů se shoduje v kladení vzniku vědecké fantastiky do 19. století, kde zmiňují jako zakládající autory Mary Shellyovou, Julese Verna a Herberta George Wellse.

Jules Verne se věnoval fantastice nejdéle, nejdůkladněji a měl řadu následovníků i obdivovatelů. Ve svém prvním vědeckém románu **Pět neděl v balóně** (1863) popisuje dopravní prostředky současnosti. Už zde pracoval metodou science fiction, neboť realisticky zpracovával fantastický materiál a jeho následníci už chápali fantastiku jako literární metodu.

⁵ Viz podrobněji in: NEFF, Ondřej (ed.) a Jaroslav OLŠA (ed.). Encyklopedie literatury science fiction. Praha: H & H, 1995, ISBN 8085390337.

Vědeckou fantastiku využíval rovněž Herbert George Wells, který jejím prostřednictvím zobrazoval své sociální a filozofické vize.

Vznik specifického žánru science fiction chápeme jako sloučení vědy a fantastiky, přístup autorů k vědecké problematice se liší.

2. 2 VZNIK A VÝVOJ VĚDECKOFANTASTICKÉ LITERATURY V RUSKÉ LITERATUŘE

V práci se pokusíme o stručné srovnání vývoje ruské a americké vědecko-fantastické literatury, jejíž vývoj je v obou zemích odlišný. Co se ruské literatury týká, její začátky spatřujeme již v 18. století, kdy kníže Michail Ščerbatov vydal knihu **Путешествие в землю Офирскую** (česky Cesta do země Ofiru). V ní reagoval na osvěcenská reformy prováděné za vlády Kateřiny Veliké.

V roce 1840 napsal Vladimir Odojevskij prózu **4338-й год** (česky Rok 4388), která představovala fragment románu z daleké budoucnosti. Kniha je psána formou dopisů o dojmech z pobytu v Rusku a hýří popisem rozmanitých technických vymožeností.

V již zmíněném románu N. G. Černyševského **Что делать?** (1863, česky Co dělat?) se objevil proslulý **Четвертый сон Веры Павловны** (česky Čtvrtý sen Věry Pavlovny), v němž je vylíčena ideální společnost v blíže neurčeném čase a prostoru. Dílo je prostoupeno náznaky nadcházející revoluce, přesto, že hlavním motivem románu je milostný příběh, odráží se v něm nové ekonomické, filosofické i společenské smýšlení.

Na přelomu století vyšlo několik ryze vědeckofantastických knih, z nichž stojí za pozornost **He был, но и не выдумка** (1895, česky Ani skutečnost, ale ani výmysl) Vladimíra Čikoleva a **Самohybná podzemní dráha mezi Петроградом и Москвой** (1902) Alexeje Rodnycha.

Jules Verne byl v Rusku neobyčejně populárním autorem (jeho dílo **Пят недѣль в балонѣ** zde vydalo nakladatelství M. A. Головачѣва) a pod jeho vlivem byla napsána díla **Незнáмый свѣт** (1897) a **К jižnímu пóлу** (1898) Vladimíra Udinského a **Крálovѣ въздуху** (1909) Vladimíra Semjonova.

V ruské literatuře se objevuje několik děl, která ovlivnila vývoj sci-fi ve 20. století. Především se jedná o technicky zaměřenou variantu antiutopii, o objevnou a originální tvorbu K. E. Ciolkovského **На Луне** (1893, česky Na měsíci), **Грѣзы о Земле и небе** (1895, česky Sny o Zemi a nebi) a **Вне Земли** (1920, česky Do vesmíru). Zde autor uplatnil svou znalost možností kosmických letů, konstrukcí raket a možností budování meziplanetárních stanic. Avšak v jeho díle jde pouze o propagaci nových hypotéz a jejich vysvětlení.

Dále vychází kniha **Плутонаия** (1915, česky Je to Plutonie) Vladimíra Obručeva, která není prvoplánovým dobrodružným románem, ale představuje prostředek seznámení mladých čtenářů se zajímavými fakty paleontologie.

Alexandr Kuprin vytvořil pozoruhodný román založený na zcela jiných základech. V jeho díle **Жидкое солнце** (1913, česky Tekuté slunce) se zamýšlí nad tím, co asi udělá lidstvo, dostane-li do rukou zdroj energie gigantické síly. Situaci řeší pesimisticky – vynálezce raději vynález zničí, než aby dopustil jeho zneužití proti lidstvu. Problémy v jeho knize mají společenský, nikoli technický charakter.

Skutečný rozmach vědeckofantastické literatury nastal až v prvním porevolučním desetiletí. Vycházely doslova desítky sci-fi románů od technicky zaměřených až po filozofické utopie. Vědeckofantastická literatura nebyla chápána jako odnož dobrodružné literatury (jak tomu bylo v USA i v západní Evropě), ale jako literatura, která umožňuje prostřednictvím svých uměleckých prostředků autorovi ztvárnit závažné etické a filozofické ideje. Čerpala z modernismu a futurismu, zvláštností vývoje ruské literatury je těsné sepejetí sci-fi s modernistickou literaturou.

Koncem 20. let s nástupem stalinské koncepce řízení společnosti byla ukončena první etapa rozmachu ruské fantastiky. V průběhu 30. let mohli autoři psát pouze o soudobé vědě a technice, vnikla tzv. „teorie krajní meze“, politická linie omezující volby námětů v sci-fi literatuře, jejíž obrysy načrtli Maxim Gorkij a Andrej Ždanov. Tato teorie doporučovala používat jen ty náměty, které bylo možno v dohledné době realizovat.

Množství vědeckofantastických motivů značně prořídlo. Až změna kulturní politiky po překonání kultu osobnosti a úspěšný vývoj ruské vědy a techniky nastolily příjemné podmínky pro další rozvoj ruské sci-fi.

K renesanci ruské fantastiky došlo až v druhé polovině 50. let, kdy se ve světě začaly hledat nové tvůrčí přístupy k fantastice, které byly vyzkoušeny v Sovětském svazu už ve 20. letech. V jejím vývoji můžeme zaznamenat tři etapy, které se do značné míry shodují s vývojem americké sci-fi, i když se jejich zaměření do jisté míry liší:

1. etapa technicky zaměřené science fiction,
2. etapa fantastiky filozofické a humoristické
3. období formální pestrosti (v této etapě se objevují i pokusy o obdobu fantasy či se autoři navracejí k dobrodružnému, technicky zaměřenému románu).

Do první etapy ruské sci-fi řadíme literaturu zaměřenou především na technickou science fiction a na úporné formulování ideálního člověka budoucnosti. Objevují se i díla s námětem revoluce. Alexej Tolstoj píše o revoluci na Marsu (**Аэлита**, 1923, česky Kráska z Marsu), Alexandr Běljajev píše o objevech v kapitalistické společnosti, kde je jakýkoliv převratný objev dvousečný. Buď vědci slouží k získání moci, peněz a slávy (**Властелин мира**, 1929, česky Vládce světa, **Голова профессора Доуэля**, 1925, česky Hlava profesora Dowella, **Продавец воздуха**, 1926, česky Prodavač vzduchu) nebo přispěje ke krachu svého objevitele, který chtěl vynálezem jen prospět společnosti (**Вечный хлеб**, 1928, česky Věčný chléb). Tento žánr literatury odpovídal nejen potřebám obklíčené socialistické společnosti, ale také jejím nadějím a obavám. Nabízí se srovnání s již zmíněnými díly Karla Čapka, v nichž je vyjádřena nejen obava z daleké budoucnosti, ale i z blížícího se nástupu fašismu v Evropě.

V polovině 50. let byl potenciál Sovětského svazu ve více oblastech tak velký, že to mělo vliv i na vědeckou fantastiku.

Druhou etapu vývoje započal Ivan Jefremov svou knihou **Туманность Андромеды** (1955, česky Mlhovina v Andromedě), v níž hledá odpověď na otázku „Jak bude vypadat člověk, žijící v komunistické společnosti?“. Řeší rovněž problém politického charakteru, jak společnost budoucnosti naloží s lidmi, kteří odmítnou účastnit se společného díla a nebudou chtít sdílet společný osud s ostatními.

Jefremov přispěl rovněž do etapy první, kdy ve sborníku *Fantastika 62* zveřejnil své chápání sci-fi jako žánru. Vyznával technickou, o vědu se opírající science fiction.

Na přelomu 50. a 60. let se vědecká fantastika natolik rozvinula, že Jefremov byl jedním z prvních, kdo se od svých „pravidel sci-fi“ odchýlil. Literatura tohoto období se dělí podle námětů: skupina děl pojednávajících o osudu vynálezu a skupina děl inspirovaná kosmickými cestami (povídky tohoto typu byly v 60. letech velmi oblíbené). Průkopníky tohoto druhu byli bratři Strugačtí, Gennadij Gor, Michail Puchov, Sergej Pavlov, Jevgenij Guljakovski a Sergej Sněgov.

Třetí etapa se vyznačuje různorodostí vědecko-fantastické literatury, co se týče obsahu i formy. Koncem 70. let došlo k určité retardaci vývoje tohoto žánru. Autoři se snažili o psaní psychologické a filozofické science-fiction, avšak jejich snahy končily fiaskem. Útlum sci-fi souvisel také s likvidací původní redakce vědecké fantastiky v nejuznávanějším nakladatelství **Молодая гвардия** a tak se snížil počet vydávaných knih.

V průběhu 80. let začaly o sci-fi psát některé časopisy, například **Уральский следопыт**. V polovině 80. let začali s mladými autory spolupracovat renomovaní spisovatelé (Strugackij, Guljakovskij, Pavlov, Golovačov) a začaly se formovat zájmové skupiny. Například pod vedením Borise Strugackého pracoval Seminář scifistů, který vydával knihy ve spolupráci s vydavatelstvím **Молодая гвардия**.

V 90. letech se situace značně změnila, jelikož vznikla řada soukromých vydavatelství, která začala vydávat nejen domácí produkci, ale i anglo-americkou science-fiction. Velký vliv na vývoj ruské science-fiction mají první vědecko-fantastické časopisy, v Rusku například **Измерения** a **Сизиф**, **Завтра** a **Четвертое измерение**.

2.3 VZNIK A VÝVOJ VĚDECKOFANTASTICKÉ LITERATURY V AMERICKÉ LITERATUŘE

Science fiction se v USA stala fenoménem, který začal žít sám o sobě. Časopisy tohoto zaměření měly dostatečný okruh kvalitních autorů a obracely se k širokým vrstvám obyvatelstva a poutaly pozornost velkého počtu čtenářů.

V 80. a 90. letech 19. století byly velmi rozšířeny šestákové romány, tzv. „dime novels“, určené pro mladé čtenáře.

V roce 1915 začaly vznikat specializované časopisy - **Detective Story Monthly**, věnovaný detektivním příběhům, **Western Story** (1919), příběhy kovbojů, **Love Stories** (1921), časopis věnovaný červené knihovně a časopis **Weird Tales** (1923), který se věnoval neobvyklým příběhům. Tyto magazíny se označovaly jako „pulp magazines“, což jsou nejen magazíny tištěné na nejlacinějším papíře, ale také magazíny obsahující nenáročnou zábavnou literaturu.

V roce 1908 vznikl časopis **Modern Electrics**, který založil Hugo Gernsback. Roku 1923 jedno celé číslo časopisu věnoval vědecké fantastice.

V roce 1926 vyšlo první číslo časopisu **Amazing Stories**, které bylo výlučně specializované na science fiction. Roku 1930 začal vycházet časopis **Astounding Stories of Super Science**, který existuje dodnes. V roce 1960 byl přejmenován na **Analog**.

Nejvýznamnějším inspirátorem vědecké fantastiky byl Edgar Rice Burroughs, duchovní otec Tarzana. Od něj se odvíjejí dvě hlavní linie americké science fiction, tzv. vesmírná opera a hrdinská fantastika. Vesmírná opera jako taková, zpracovává témata spiknutí, války, děj se však odehrává ve vesmíru. Klasikem tohoto druhu je E. E. Smith, který objevil později oblíbený motiv galaktických impérií. Ve 40. a 50. letech tyto opery upadly v opovržení, ale v 70. letech se začaly znovu číst kvůli své naivní pohádkovosti.

V letech 1933-1937 časopis **Astounding Stories** usiloval o tištění kvalitnějších prací. Jeho šéfredaktor John. W. Campbell vychoval proslulé spisovatele sci-fi – Isaaca Asimova, R. A. Heinleina, Theodora Sturgeona, E. E. van Vogta. Jejich zásadou bylo brát budoucnost takovou, jaká je. Ve fabuli svých děl se snažili přiblížit člověku. Heinlein ve svých příbězích píše o obyčejných lidech, kteří se do příběhu zaplétají zcela náhodou.

Zlatá éra americké science fiction se datuje léty 1938-1946. Vědecká fantastika se začala vnitřně diferencovat, probíhal zde proces sebeuvědomění. Po skončení zlaté éry se objevuje linie sci-fi, kde dochází k literární mystifikaci, která vrcholí pseudovědeckými teoriemi Ericha von Dänikena. Autoři se také věnují tzv. dianetice (věda vymyšlená L. Ronem Hubbardem), jejíž cílem je uvolnění skrytých sil uvnitř lidské bytosti.

Nová etapa vědecké fantastiky proběhla v letech 1949 a 1950, kdy byly založeny dva významné časopisy – **The Magazine of Fantasy and Science Fiction** a **Galaxy Science Fiction**. Časopis **The Magazine of Fantasy and Science Fiction** kladl velký důraz na

literární kvalitu v něm vydávaných prací. Časopis **Galaxy Science Fiction** vedl Horace L. Gold, jehož více než technická stránka literatury zajímá její stránka psychologická, sociologická, zejména však její humoristický a sociálně kritický přístup. Autoři podrobili kritice negativní jevy společnosti a také četná klišé vědeckofantastické literatury (například Ray Bradbury, Kurt Vonnegut).

V roce 1953 zaznamenala americká science fiction zdánlivý úpadek, jelikož zaniklo několik literárních časopisů. Brzy byly založeny rozmanité paperbackové edice, které často vydávaly podle kritiků nekvalitní texty.

Na začátku 60. let byly Spojené státy konzervativnější než státy ostatní. Vznikla nová linie vědecké fantastiky, tzv. nová vlna. Odklání se od tradičních témat technického pokroku a budoucnosti společnosti, a vyjadřuje se ke konkrétním situacím lidského individua. Cílem nové vlny bylo sblížení vědecko-fantastické literatury s hlavním proudem umělecké prózy. Předpokladem bylo zvýšení kvality díla.

V průběhu 70. let se někteří autoři snaží pokračovat v tomto trendu, považují toto sblížení za reálné.

V 80. letech řadíme k těmto autorům Kima Stanleyho Robinsona, Connie Willisovou, Scotta Russela Sanderse, Cartera Scholze a Jamese Patricka Kellyho. Jsou označováni za skupinu humanistů, odklání se od vědeckých či pseudovědeckých spekulací v díle.

V polovině 80. let získala pozornost skupina autorů vedená Brucem Sterlingem, který zaútočil na skupinu humanistů v science fiction. Povídky Bruce Sterlinga a Williama Gibsona se věnují soudobému technickému i společenskému vývoji: genovému inženýrství, protetice, sociální diferenciaci zvýrazněné přeměnami lidského organismu. Toto hnutí se označuje jako „kyberpunk“.

3 JEVGENIJ IVANVIČ ZAMJATIN

Zamjatin se narodil roku 1884 ve městě Lebedaň. Sám Zamjatin ve svém životopise vzpomíná na dětství v rodném městě slovy: *«прошло среди тамбовских полей, в славной шулерами, цыганами, конскими ярмарками и крепчайшим русским языком Лебедеани»*⁶. Vzpomíná také na matku, která hrála výborně na klavír. *«Рос под роялем: мать – хорошая музыкантша .»*⁶

Jevgenij Ivanovič už od dětství miloval knihy. Nejvíce si oblíbil Gogola, jehož dílem se také inspiroval ve své tvorbě. V roce 1896, po ukončení Lebedaňského progymnázia, začal studovat gymnázium ve Voroněži. Jeho specializací byla, jak sám Zamjatin píše ve své autobiografii, *«сочинения» по русскому языку*⁶. Studium Gymnázia zakončil se zlatou medailí roku 1902 a poté byl přijat k technickému studiu na univerzitě v Petrohradu, kde se zabýval lodním inženýrstvím.

V roce 1905, jako student třetího ročníku, byl zatčen za účast v revolučním hnutí. *«В те годы быть большевиком значило идти по линии наибольшего сопротивления; и я был тогда большевиком.»*⁷ Sám Zamjatin roku 1928 charakterizoval svá studentská léta slovy: *«Борьба партий, предвыборная агитация, афиши, памфлеты, речи, урны.»*⁸ Spisovatelova matka odjela do Petrohradu prosit o propuštění svého syna, ve svých prosbách synovu účast v revoluci označila jako „mladickou nerozvážnost“. Roku 1906 byl Zamjatin poslán zpět do rodného města, kde dlouho nezůstal a ilegálně se vrátil do Petrohradu již v květnu 1905, kde žil až do roku 1911 v ilegalitě. Téhož roku začal učit na fakultě lodního inženýrství, kde dříve studoval i pracoval jako asistent.

I když studoval techniku a později i přednášel svůj obor na vysoké škole, stále se věnoval literatuře. Už roku 1908 byla v ruském časopise **Образование** otisknuta jeho první povídka **Один**, ale do širšího povědomí čtenářů se dostal až v roce 1913, kdy byla otištěna v časopise **Заветы** jeho povídka **Уездное** (česky Maloměsto).

⁶ ДАВЫДОВА, Татьяна Тимофеевна. Евгений Замятин - М. : Знание, 1991. – 64 с. - (Новое в жизни, науке, технике. Литература ; 8/1991). ISBN 5-07-001963-5. str. 5

⁷ ДАВЫДОВА, Татьяна Тимофеевна. Евгений Замятин - М. : Знание, 1991. – 64 с. - (Новое в жизни, науке, технике. Литература ; 8/1991). ISBN 5-07-001963-5. str. 6

⁸ Евгений Замятин. "Мы". Текст и материалы к творческой истории романа : [сборник] / подгот. изд. М.Ю. Любимова, Джулия Куртис ; отв. ред. М.Ю. Любимова ; вступ. ст. М.Ю. Любимова . – СПб. : Издат. Дом "Мирь", 2011. ISBN 978-5-98846-063-3. str. 8

V roce 1916 odjel do Anglie, kde pracoval na stavbě ledoborce «Святой Александр Невский» (později přejmenován na «Ленин») ve městě New Castle. Zde napsal román **Островитяне** (česky Ostrované), v níž se poprvé setkáváme s prvky antiutopie. Roku 1917 vystoupil z bolševické frakce ruské sociální demokracie.

Jevgenij Ivanovič se po návratu z Anglie, roku 1918, zcela přestal zabývat technikou a věnoval se jen literatuře. Psal literární stati, kde se věnoval literárnímu životu ve velkých městech, odrazu revoluce v literatuře a entropii (1923, **О литературе**). Stal se jedním ze zakladatelů ornamentální prózy, kolem spisovatele se seskupila literární skupina „Serapionovi bratři“.

Element antiutopie v jeho díle se plně rozvinul v románu **Мы** (česky My), který byl napsán roku 1921. Rok vzniku tohoto románu se v mnoha zdrojích liší, sám Zamjatin dílo datuje do roku 1920. Román byl podnětem ke zběsilým útokům na spisovatele, proletářské skupiny ho označovaly za bezideového opozičníka a spisovatel byl nakonec zcela umlčen. Román **Мы** byl publikován až roku 1924 v zahraničí. Vyšel v Československu, ve Francii a v Anglii. V roce 1927 vyšly úryvky v pražském ruském časopise **Воля России**.

Ve všech Zamjatinových dílech byla zřetelně vyjádřena jejich kritická orientace.

Sám Jevgenij Ivanovič Zamjatin v červnu roku 1931 napsal dopis, v němž píše Stalinovi: „*Vážený Josife Vissarionoviči, obracím se k Vám jakožto autor, odsouzený k nejvyššímu trestu – k mlčení, a prosím o změnu na nejbližší další trest – na vyhnanství.*“⁹

Roku 1932 mu s pomocí spisovatele Maxima Gorkého bylo vyhověno a Zamjatin emigroval do Paříže. Jeho literární činnost v emigraci ustala, věnoval se literárním sporům v Moskvě, pracoval pro francouzský film, rozpracoval svůj druhý román **Бич Божий** (česky Bič boží), který je podobenstvím o Evropě 30. let.

Jevgenij Ivanovič Zamjatin zemřel roku 1937 v Paříži. Posmrtně, roku 1952 v New Yorku poprvé vyšlo úplné vydání románu **Мы** a roku 1955 vyšel sborník Zamjatinových vzpomínkových statí pod názvem **Лица** (česky Tváře).

⁹ PUTNA, Martin C. *Rusko mimo Rusko: Dějiny a kultura ruské emigrace 1917-1991*. 1. vyd. Brno: Petrov, 1993, 200 s., 1 mp. příl. ISBN 80-85247-45-3. str. 153

V České republice je spisovatel znám od roku 1927, kdy zde vyšel jeho román **Мы** v překladu V. Koeniga. Tohle vydání bylo, hned po tom anglickém, druhým vydáním v celé Evropě. Dalšími překladateli, kteří pracovali na románu **Мы**, byli Vlasta a Jaroslav Tafelovi, v jejichž překladu dílo vyšlo v letech 1969, 1989 a 1990. Doslov k těmto vydáním napsal M. Drozda. Roku 1985 román vyšel v překladu Dagmar Brčákové.

V roce 2015 vyšel román **Мы** v České republice znovu, jak v překladu manželů Tafelových, tak v překladu V. Koeniga.

Další díla překládal například J. Sedlák, roku 1969 otiskl časopis Svět Literatury jeho překlad novely **На куличках** (česky Zapadákov).

4 LOIS LOWRY

Lois Lowry se narodila roku 1937 ve městě Honolulu na Havajských ostrovech. Její pravé jméno je Lois Ann Hammersberg.

Lois se naučila číst velice brzy a už v osmi letech se rozhodla, že se stane spisovatelkou. Od útlého věku si vymýšlela příběhy. Její matka byla učitelkou v mateřské školce a otec byl armádním dentistou, proto se Loisinina rodina hodně stěhovala. Bydleli v Brooklynu, New Yorku a v Pensylvánii, poté byl otec převelen do služby na Pearl Harbor, proto se rodina odstěhovala do Japonska. V letech 1948-1950 Lowry navštěvovala Tokyo American School at Meguro.¹⁰

Po návratu do USA ukončila střední školu v New Yorku a pokračovala roku 1954 na Pembroke College in Brown University, kde studovala po dobu dvou let, dokud nepotkala svého budoucího manžela Donalda Grey Lowry, námořního důstojníka, kterého si roku 1956 vzala a přerušila své studium.

Kvůli kariéře svého manžela se Lois Lowry společně s ním hodně stěhovala. Porodila a vychovala čtyři děti. Dvě dcery (Alix, Kristin) a dva syny (Grey, Ben). V době, kdy Lois se svojí rodinou žila v Maine, se rozhodla dokončit své studium a roku 1972 získala bakalářský titul z anglické literatury na University of Southern Maine.

V roce 1977 vydala svoji první knihu, novelu **A Summer to Die** (Poslední léto, do češtiny dosud nepřeloženo), inspirovanou svým dětstvím, kdy sama ztratila svoji starší sestru, která zemřela roku 1962 na rakovinu.¹¹ V témže roce se rozvedla se svým manželem.

Lowry píše knihy pro děti, její humorná série o adolescentní dívce Anastasii Krupnik je v Americe velice proslulá, Lowry po jejím dokončení vydala i na ni navazující sérii o mladším bratru této dívky, Samovi Krupnik.

¹⁰ Viz podrobněji in: Lois Lowry. Pennsylvania Center for the Book. [online]. 22.2.2016 [cit. 2016-02-22]. Dostupné z: http://pabook2.libraries.psu.edu/palitmap/bios/Lowry_Lois.html

¹¹ Viz podrobněji in: Lois Lowry – novelist, writer. biography.com. [online]. 22.2.2016 [cit. 2016-02-22]. Dostupné z: <http://www.biography.com/people/lois-lowry>

Roku 1989 vyšla Lowryina významná kniha s tématem holocaustu **Number the Stars** (1989, česky Spočítej hvězdy), která v roce 1990 získala Newbery Medal. Po čtyřech letech vydala významnou knihu, která získala totéž ocenění, **The Giver** (1993, česky Dárce).

Ve všech zmíněných knihách (s výjimkou série o sourozencích Krupnikových) se Lois Lowry věnuje kontroverzním tématům.

V díle **A Summer to Die** se věnuje složitému vztahu dvou sester a rozvíjí téma léčby jedné z nejvážnějších civilizačních chorob – rakoviny.

Kniha **Number the Stars**, v níž se zabývá tematikou holocaustu, připomíná hrdinství dánských občanů, kteří zachránili přes 7000 židovských obyvatel království tak, že je převezli přes moře do neutrálního Švédska.¹²

V posledním, antiutopickém, díle **The Giver** zobrazuje násilí, sexuální problematiku, k emocionálně nejvypjatějším scénám patří zabití novorozeněte. Dotýká se rovněž problematiky eutanazie a autorit. Svojí tematikou kniha vzbudila velkou vlnu kritiky, nejvíce ji kritizovali představitelé amerického školství. Novela **The Giver** byla určitou částí amerických vzdělávacích institucí zavrhnuta a vyškrtuta z povinného vzdělávacího plánu, dokonce byla i zakázána v individuálním třídním vyučování, zatímco ostatní instituce knihu do povinného vzdělávacího plánu s nadšením zahrnuly.¹³

Spisovatelka také napsala dvě knihy inspirované svým životem. Roku 1979 napsala knihu **Autumn Street** (Podzimní ulice, do češtiny dosud nepřeloženo), kde píše o svém dětství, častém stěhování a životě v Tokiu. V roce 1998 vyšly její memoáry **Looking back** (Vzpomínání, do češtiny dosud nepřeloženo), kde vzpomíná na svého syna, válečného pilota, který ve svém bojovém letounu zemřel roku 1995.

12 Viz podrobněji in: Spočítej hvězdy - Lois Lowryová [online]. [cit. 2016-02-22]. Dostupné z: <https://www.kosmas.cz/knihy/199714/spocitej-hvezdy>

13 Viz podrobněji in: Lois Lowry. Pennsylvania Center for the Book. [online]. 22.2.2016 [cit. 2016-02-22]. Dostupné z: http://pabook2.libraries.psu.edu/palitmap/bios/Lowry_Lois.html

V současné době se počet Lowryiných děl pohybuje okolo třiceti. Spisovatelka žije střídavě v Massachusetts a v Maine, píše veřejný blog¹⁴, kde zmiňuje hlavně svá vnoučata, která se stala její prioritou.

14 Viz podrobněji in: Lois Lowrys Blog. Lois Lowry. [online]. 22.2.2016 [cit. 2016-02-22]. Dostupné z: http://www.loislowry.com/index.php?option=com_easyblog&view=latest&Itemid=194

5 ROMÁN MY

Hlavním tématem díla je boj světa entropie, dokonalého, uspořádaného a logického světa, se světem energie, který je nespoutaný, divoký a svobodný. Rovněž je zde vyjádřena kritika totalitního řízení státu a zaznívá autorova „předpověď“ vývoje ruské politické situace. Sám Zamjatin však toto dílo považoval spíše za kritiku slepého přijímání myšlenek a postojů a tvorby dogmat.¹⁵

*„Román byl odsuzován již v letech, kdy byl napsán. V SSSR byl znám, Zamjatin jej předčítal. Sovětská kritika se k románu stále stavěla odmítavěji, zvláště po jeho vydání v ruštině v Praze. Román je považován za kritiku socialismu, za pamflet, za paskvil na socialistickou budoucnost, za dílo škodlivé. Kritikové se domnívají, že Zamjatin hájí kapitalistický řád, že nevěří v sociální revoluci, že je mluvčím třídy, která odchází z politické arény.“*¹⁶

V románu je líčena dokonalá společnost, jejíž fungování je založeno na hypertrofovaném kolektivismu a totalitním způsobu řízení. V kontrastu s ním je v příběhu použit motiv D-503, jako postupně se rozvíjejícího individua, který myslí také na svoje individuální potřeby a chce naplnit své touhy a ideály.

Román je psán formou deníkových zápisů, které jsou řádně očíslovány. Logika zápisů je zdůrazněna i tím, že každý zápis vypravěč uvozuje krátkou osnovou, většinou o třech bodech, které postupně v zápisu rozvíjí.

Vyprávění je chronologické, neobjevují se zde žádné digrese, zachycuje časový úsek 120 dnů, dobu, která je nutná k dokončení vesmírné lodi Integrál.

Vypravěč v díle je zároveň jeho postavou, hlavním hrdinou díla, což dodává vyprávění autentičnost. Román je psán ich-formou, všechny události jsou nahlíženy prismalem této hlavní postavy.

Autor využívá spisovného jazyka.

¹⁵ Viz podrobněji in: MACHART, F. (2013). Moderní dystopie a teorie totalitarismu. Praha, 2013. 159 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce PhDr. Josef Mlejnek, Ph.D. strana 45

¹⁶ Mathesius B., Franěk J. F.: Přehled sovětské literatury 1. část, SPN Praha, 1971, strana 136

5. 1 Děj

Příběh se odehrává v budoucnosti (konkrétně ve 26. století) v Jednotném státě, který vznikl po Dvoustleté válce a který je obehnan Zelenou stěnou a izolován od okolního světa. Budovy v tomto státě jsou z čirého skla, protože nikdo nemá co skrývat a ani nic skrývat nesmí.

Obyvatelé jednotného státu jsou rozděleni do kast podle zaměstnání, které vykonávají a podle jejich užitečnosti.

Hlavní hrdina, D-503, je jedním z matematiků Jednotného státu. Je jedním z příslušníků nejvyšší kasty, také je hlavním konstruktérem „Integrálu“, vesmírné lodi, která má předat poselství o dokonalé zemi ostatním planetám a jejich obyvatelům. D-503 píše deník, kde popisuje chod Jednotného státu, jeho zákony a tradice, píše také o sobě, svých pocitech a o událostech, jejichž je svědkem.

Celý Jednotný stát je řízen Hodinovými deskami, které určují, kdy Čísla vstávají a jdou pracovat, kdy mohou jít na oběd a také vymezují Hodiny soukromí, během nichž mohou čísla provozovat sex, mohou se zúčastnit organizované procházky za doprovodu hudby či musí psát propagační materiály. Během sexuální aktivity v Hodině soukromí mohou mít obyvatelé Jednotného státu stažené závěsy, ale stejně všichni ostatní ví, co se za závěsy odehrává.

„Za takového počasí věnujeme obvykle odpolední Hodinu soukromí doplňkové vycházce. Jako vždycky vyhrával Hudební podnik všemi svými tlampači Pochod Jednotného státu. Ve vyrovnaných řadách, ve čtyřstupech si nadšeně do taktu vykračovala čísla, stovky, tisíce čísel v modrých unifách se zlatými štítky na prsou – státním číslem každého a každé.“¹⁷

D-503 se stýká s ženským číslem O-90, které je na něj „přihlášeno“, podle zákona Jednotného státu Les sexualis. Kromě O-90 má hlavní hrdina přítele R-13, který je uznávaným básníkem.

¹⁷ ZAMJATIN, Jevgenij Ivanovič. *My*. Vyd. 6., V EMG 1. Překlad Vlasta Tafelová, Jaroslav Tafel. V Praze: Pro edici Světová literatura Lidových novin vydalo nakl. Euromedia Group, 2006. Světová literatura Lidových novin. ISBN 80-86938-62-X. strana 6

V rámci vzdělávání občanů se v Jednotném státě pořádají také „výchovné“ přednášky. Během jedné z nich, věnované rozdílu mezi starou hudbou a hudbou Jednotného státu, hrdina poznává I-330, která zde v rámci názorné ukázky hraje na klavír. Občané Jednotného státu považují lidi minulosti, tedy 20. století, za „divochy“ a „barbary“, kteří nemají smysl pro logiku. Starou hudbu proto vnímají jako divokou a nesourodou, zatímco nová hudba je „matematicky přesná“ a uspořádaná.

D-503 jako matematik, o věcech uvažuje s matematickou přesností, přísně logicky. Po seznámení s I-330 začíná prožívat vnitřní konflikt, jako by ho opouštěla jeho racionalita a smysl pro logiku. Zpočátku vnímá I jako velkou neznámou, ne náhodou její rysy v obličeji připomínají písmeno X, postupně k ní začíná cítit něco, co nedokáže pojmenovat. Zároveň si uvědomuje svou povinnost vůči Dobrodíteli, vůdci Jednotného státu, a rozmyšlí se, nemá-li I udat na Úřad strážců pro její „středověké“ a „divoké“ způsoby.

„Ale nevím – v očích nebo v obočí má jakési divné zneklidňující x a já je nemohu a nemohu pochopit, dát mu číselné vyjádření.“¹⁸

„Ta žena mi byla nepříjemná jako nerozložitelný iracionální člen, který se náhodou připelel do rovnice.“¹⁹

Čím blíže D poznává I, tím jasněji si uvědomuje, že ne všichni občané státu jsou spokojeni a že pod zdánlivě klidným životem se skrývá odpor, jehož důsledkem jsou nepokoje.

I-330 se na D-503 přihlásí a kvůli jejich schůzce D-503 poruší zákon a nejde do práce. Využijí ochoty přátelsky nakloněného lékaře, který jim napíše potvrzení o nemoci. I ukazuje svému příteli Starověký dům, který je jakýmsi muzeem „staré doby“, ale jeho návštěva je pro občany Jednotného státu zakázána. Během této schůzky mu I-330 nabízí alkohol, který je společně s cigaretami v Jednotném státě zakázán, dojde i k nekontrolovanému, zakázanému sexuálnímu styku.

¹⁸ ZAMJATIN, Jevgenij Ivanovič. *My*. Vyd. 6., V EMG 1. Překlad Vlasta Tafelová, Jaroslav Tafel. V Praze: Pro edici Světová literatura Lidových novin vydalo nakl. Euromedia Group, 2006. Světová literatura Lidových novin. ISBN 80-86938-62-X. Strana 7

¹⁹ Tamtéž, strana 9

„Poslyšte,“ řekl jsem, „víte přece, že každého, kdo se otravuje nikotinem a zvláště alkoholem, Jednotný stát nemilosrdně...“

Tmavé obočí vyletělo vysoko ke skráním, ostrý výsměšný trojúhelník:

„Rychle zlikvidovat několik jedinců je rozumnější než dovolit všem, aby se hubili – degenerace – a tak dále. Je to až příliš pravda“

„Ano... až příliš.“²⁰

D-503 začíná po I více toužit, ale zjišťuje, že je přihlášena i na jeho přítele-básníka R-13. Tím se jejich vztah naruší a D přichází o prvního přítele, který je později zabit během nepokojů. Zároveň od něj utíká i O-90, která poznává, že se D změnil. *„Jste jiný, než jste býval, nejste už můj!“²¹* Později se však k němu vrací s prosbou, že s ním chce počít dítě a je připravena kvůli tomu zemřít (Jednotný stát zakazuje číslům počít dítě bez oficiální žádosti, děti vychovává stát). Po volbách během Dne jednomyslnosti O zjišťuje, že je těhotná a protože jí za tento „přestupek“ hrozí smrt, je s pomocí I odvedena za Zelenou stěnu.

Když se D vrátí ke stavbě Integrálu, zjišťuje, že se v montážní hale objevuje „bezejmenný“ člověk (bez čísla), který byl zajat a odveden k Dobroditeli. D pociťuje zvláštní nepokoj, nechápe své zmatené, divoké a nelogické myšlenky a pocity, navštíví proto lékaře, který pro něj má tuto diagnózu: *„Je to s vámi zlé! Zřejmě se vám udělala duše.“²²* Jeden z lékařů chce hrdinu naložit do lihu a zkoumat ho, druhý (jedná se o známého I-330) ho posílá na procházku ke Starověkému domu. Lékaři si uvědomují, že, protože se jedná o hlavního konstruktéra Integrálu, jakýkoliv experiment by mohl ohrozit jeho práci.

„Poslyšte, nechtěl byste se... nechat naložit do lihu? Byla by to pro Jednotný stát neobyčejně... pomohlo by nám to předejít epidemii... Ovšem, nemáte-li zvláštní důvod...“

²⁰ ZAMJATIN, Jevgenij Ivanovič. My. Vyd. 6., V EMG 1. Překlad Vlasta Tafelová, Jaroslav Tafel. V Praze: Pro edici Světová literatura Lidových novin vydalo nakl. Euromedia Group, 2006. Světová literatura Lidových novin. ISBN 80-86938-62-X., strana 44-45.

²¹ Tamtéž, strana 62.

²² Tamtéž, strana 71.

„Víte,“ řekl druhý, „číslo D-503 je Hlavní konstruktér Integrálu, obávám se, že by to ohrozilo...“

„Aha,“ zabručel lékař a oddusl zpátky do své ordinace.

Zůstali jsme sami. Papírová ruka se zlehka, vlídně položila na mou, profilový obličej se ke mně přiblížil. Zašeptal:

„Řeknu vám důvěrně – nejste sám. Kolega nemluví nadarmo o epidemii. Copak jste u někoho nepozoroval podobné – velmi podobné, shodné příznaky? Jen si vzpomeňte,“ upřeně se na mne zadíval. Na co naráží – na koho? Snad ne...

„Poslyšte...,“ vyskočil jsem ze židle. Ale on už hlasitě začal z jiného konce:

„A na nespavost, na ty vaše sny – vám mohu poradit jednu věc: choďte víc pěšky. Seberte se a zítra hned ráno se projděte... třeba k Starověkému domu.“²³

Mezitím I-330 instruuje D-503, který má podle domluveného plánu v době „soukromí“ za staženými závěsy jen předstírat, že je I u něj. D využívá svůj získaný volný čas ke psaní deníku.

V Jednotném státě se blíží „Den Jednomyslnosti“, kdy všechna čísla znovu volí Dobroditele jako jediného vůdce. Jenže tentokrát je to jiné. Některá čísla hlasují proti, je mezi nimi i I. Vypukla revolta, nastává panika a tzv. „ničitelům štěstí“ je odebráno právo volby. Během nepokojů D zachraňuje zraněnou I a ta mu ukazuje prostor za Zelenou stěnou, která ohraničuje celý Jednotný stát a nikdo z obyvatel neví a ani nemá potřebu vědět, co se za ní skrývá. D poprvé uvidí zelenou trávu, ptáky a zjišťuje, že i prostor za stěnou má své obyvatele. Nazývají se MEFI a chtějí se zmocnit Integrálu. V den jeho zkušebního letu na něm chtějí odletět právě tito lidé a zabránit tomu, aby i na ostatních planetách vznikaly stěny podobné právě Zelené stěně.

„Únosu“ Integrálu je ovšem zabráněno, protože někdo vyhradil plán vůdci Jednotného státu. I-330 se domnívá, že za všechno je zodpovědný D, ale ten nikoho nezradil. Neprozradil žádná jména ani poté, kdy si ho zavolal Dobroditel, aby mu sdělil, že je kvůli

²³ ZAMJATIN, Jevgenij Ivanovič. *My*. Vyd. 6., V EMG 1. Překlad Vlasta Tafelová, Jaroslav Tafel. V Praze: Pro edici Světová literatura Lidových novin vydalo nakl. Euromedia Group, 2006. Světová literatura Lidových novin. ISBN 80-86938-62-X. strana 72.

svému postavení odpůrci jen využíván. Ukázalo se, že plán „únosu“ prozradila U (vrátná z domu, ve kterém bydlí D), protože četla všechny jeho zápisky. Čtenář se dozvídá, že k D chovala hluboké city.

Protože D nebyl zdaleka jediný, u kterého se projevila Duše, je vyhlášena tzv. „Velká operace“, která má odstranit u všech občanů Jednotného státu jejich fantazii. Zelená stěna je porušena a hrdinu opět navštěvuje I, která se zajímá o to, na co se vyptával Dobroditel. V té chvíli si D uvědomuje, že je opravdu jen využíván a jde vše oznámit na Úřad strážců, což měl v plánu na začátku. Zde zjišťuje, že S, strážce, kterému vše řekl, také patří k sympatizantům MEFI a o všem ví. D je násilně odchycen a odveden do Velkého sálu, kde mu násilím odoperují fantazii. Společně s ním je zbaven fantazie také jeho soused, který učinil objev o nekonečnosti Vesmíru.

Po Velké Operaci si Dobroditel k sobě opět povolá hl. hrdinu, který mu bez emocí vše vypoví, protože „*Rozum musí zvítězit.*“²⁴ Bez emocí také přihlíží popravě I-330, kterou kdysi miloval. Po popravě se vrací domů a listuje svým deníkem. Vůbec nedokáže pochopit, že napsal to, co si přečetl ve svých dosavadních zápiscích, poznává jen své písmo. Deník dopisuje jako spořádaný, logicky uvažující, racionálně myslící a spokojený občan JS.

*„Opravdu jsem já, D-503, napsal těchhle dvě stě dvacet stránek? Opravdu jsem někdy cítil – nebo myslel, že cítím – něco takového? Písmo je moje. Pokračuji stejným písmem, ale stejné je naštěstí jen to písmo. Žádné blouznění, žádné nesmyslné metafory, žádné city – jen fakta. Protože jsem zdrav, jsem naprosto, absolutně zdrav. Usmívám se – musím se usmívat, vždyť mi vyndali z hlavy nějakou třísku a mám teď hlavu lehkou, prázdnou.“*²⁵

²⁴ ZAMJATIN, Jevgenij Ivanovič. My. Vyd. 6., V EMG 1. Překlad Vlasta Tafelová, Jaroslav Tafel. V Praze: Pro edici Světová literatura Lidových novin vydalo nakl. Euromedia Group, 2006. Světová literatura Lidových novin. ISBN 80-86938-62-X. strana 181.

²⁵ Tamtéž, strana 180.

5.2 POSTAVY

D-503 – mužské číslo, hlavní hrdina románu. Je jedinou postavou v románu, která prodělává vývoj. Zprvu je vzorným a spokojeným občanem Jednotného státu, logicky uvažujícím matematikem. Po setkání s I-330 prožívá vnitřní konflikt, probouzí se v něm city, které kontrastují s jeho racionálním uvažováním. Vnitřní konflikt se rozvíjí v průběhu textu, ale po odoperování fantazie se D stává opět vzorným občanem, nechápe své emočně zabarvené zápisy z dřívějších dní.

Manželé Tafelovi v doslovu svého překladu zmiňují, že Zamjatin tuto postavu v ruském originále označuje azbukou, neboť se jedná o postavu spokojenou s totalitním zřízením Jednotného státu.

O-90 – ženské číslo, přihlášené na D-503. Touží po dítěti, její touha je naplněná, otěhotní s D a podaří se jí opustit Jednotný stát a tak zachránit sebe i dítě.

I-330 – ženské číslo, odpůrce systému Jednotného státu. Žena se „starověkými“ a „nеспoutanými“ návyky. Pije alkohol a kouří, čímž porušuje zákon Jednotného státu. Učí D porušovat pracovní morálku a společně „falšují“ Hodiny soukromí. Přes sexuální vztah využívá D, jakožto hlavního stavitele Integrálu. Sama je věrná svým ideálům a i přes opakované mučení se nenechá zlomit a nic ani nikoho neprozradí. Je popravena Dobroditelem.

S-4711 – Strážce, který ovšem patří ke skupině MEFI. D-503 ho ve svých zápiscích připodobňuje k písmenu S, připadá mu shrbený a pokroucený. Stejně jako I se jeho „číslo“ píše latinkou.

„...na konci naší čtveřice nějaké mužské číslo, které neznám, dvakrát zahnuté jako písmeno S.“²⁶

Zamjatin používá originální způsob charakteristiky hrdinů, což zřejmě souvisí s jeho matematickým vzděláním. Jak již bylo řečeno, občané nosí šedivé uniformy a jsou označeni štítky, na kterých jsou písmena a číslice. Volba písmene je pro charakteristiku

²⁶ ZAMJATIN, Jevgenij Ivanovič. *My*. Vyd. 6., V EMG 1. Překlad Vlasta Tafelová, Jaroslav Tafel. V Praze: Pro edici Světová literatura Lidových novin vydalo nakl. Euromedia Group, 2006. Světová literatura Lidových novin. ISBN 80-86938-62-X. strana 8.

hrdiny důležitá, hrdinky jsou označovány vždy samohláskami, protagonisté souhláskami. Jednotlivá písmena vždy vypovídají o povaze obrazu hrdiny. Při pojmenování volí mezi latinkou a azbukou.

O způsobu pojmenování se dovídáme od hlavního protagonisty, například ženské číslo O narátor připodobňuje k písmenu O, jeho grafické podobě.

„...O, úplně jiná – celá z kružnic, s dětským záhybem na ruce...“²⁷

Znak pro O je neutrální, v azbuce i v latince má stejnou podobu.

Hlavní hrdina popisuje I jako ženu, která má ve tváři křivky ve tvaru X. Připodobňuje ji k Velké Neznámé. Její „číslo“ se píše latinkou, jelikož jde o „revolucionářku“, občana, který nesouhlasí s ideou Jednotného státu.

5. 3 ROMÁN MY A ZNAKY DOKONALÉ SPOLEČNOSTI

Autor v románu *My* vytvořil obraz ne-lidského světa, v němž je potlačována individualita jedince, člověk zde vystupuje pouze jako část kolektivu, hrdinové připomínají loutky, jimiž je manipulováno. Nemají vlastní vůli, jsou pasivní a plně se podřizují vedení Dobroditele.

Jednotný stát se řídí **Jednotnou státní vědou**, čímž je zdůrazněn racionální charakter celého Jednotného státu a všech „čísel“ ji obývajících. Hrdinové tohoto státu nejsou občany, ne náhodou jsou označovány štítky. Nemají jména, ale jsou oslokována kombinací různých písmen abecedy a čísel. Jediný, kdo má jméno, je **Dobroditel**. Je vůdcem Jednotného státu, symbolizuje absolutní moc, je nekriticky uznávaný, sám si pěstuje tzv. „božskou auru“. Vykonává výslechy a veřejně popravuje čísla, která se nějak provinila. Je také nejvyšším orgánem jakési „bezpečnostní služby“ Jednotného státu.

„Náměstí Krychle. Šestašedesát širokých soustředných kruhů: tribuny. A šestašedesát řad: tiché lampičky tváří, oči zrcadlicí září nebes – či snad září Jednotného státu. Krvavě

²⁷ ZAMJATIN, Jevgenij Ivanovič. *My*. Vyd. 6., V EMG 1. Překlad Vlasta Tafelová, Jaroslav Tafel. V Praze: Pro edici Světová literatura Lidových novin vydalo nakl. Euromedia Group, 2006. Světová literatura Lidových novin. ISBN 80-86938-62-X, strana 8.

rudé květy ženských rtů. Něžné girlandy dětských tváří v prvních řadách, blízko k místu děje. Hluboké, přísné, gotické ticho.

Podle popisů, které se nám dochovaly, prožívali starověcí lidé něco podobného při svých „bohoslužbách“. Jenže oni sloužili svému nesmyslnému, neznámému Bohu, my sloužíme Bohu moudrému a dokonale známému; jejich Bůh jim nedal nic než věčné, strastiplné hledání; jejich Bůh si nevymyslel nic chytřejšího než obětovat neznámo proč sama sebe – my však přinášíme oběť našemu Bohu, Jednotnému státu – klidnou, promyšlenou, rozumnou oběť. Ano, byla to slavnostní mše Jednotnému státu, vzpomínka na křest ohněm ve dnech Dvousetleté války, velebná slavnost vítězství všech nad jedincem, celku nad částicí...

Ten jedinec stál na stupních sluncem zalité Krychle. Bílá... dokonce ani ne – ne bílá, ale už bezbarvá, skleněná tvář, skleněné rty. Zbývají mu jen oči, černé, vstřebávající, hltající otvory a ten úděsný klid, od něhož ho dělí již jen několik minut. Zlatý štítek s číslem má už sundaný. Ruce svázané nachovou stuhou (prastarý zvyk: dal by se snad vysvětlit tím, že za dávných časů, kdy se takové věci děly nikoli ve jménu Jednotného státu, odsouzení pochopitelně cítili, že klást odpor je jejich právo, a proto mívali ruce spoutané řetězy).

A nahoře na Krychli, vedle Stroje – nehybná, jako z kovu ulitá postava toho, jemuž říkáme Dobroditel. Odtud zdola se nedá rozeznat jeho tvář, jen její přísný, majestátní, čtvercový obrys. Zato ruce... Na fotografiích někdy vyjdou ruce v obrovských rozměrech, když byly příliš blízko, v popředí. Upoutávají pak pohled a všechno ostatní zaclánějí. Ty těžké ruce, které dosud klidně spočívají na kolenou – jistě jsou kamenné a kolena sotva nesou jejich tíhu...“²⁸

Další složkou bezpečnostní služby jsou **Strážci**, kteří chodí mezi ostatními „číslý“ a nijak se od ostatních neodlišují. Plní funkci tzv. „tajné policie“. Při výkonu jejich služby jim pomáhají **membrány**, které jsou zabudované na různých místech po celém Jednotném státě, a s jejichž pomocí Strážci odposlouchávají rozhovory „čísel“. Zmíněno je také **Operační oddělení**, kde probíhají právě výslechy proviněných čísel. K výslechům

²⁸ ZAMJATIN, Jevgenij Ivanovič. My. Vyd. 6., V EMG 1. Překlad Vlasta Tafelová, Jaroslav Tafel. V Praze: Pro edici Světová literatura Lidových novin vydalo nakl. Euromedia Group, 2006. Světová literatura Lidových novin. ISBN 80-86938-62-X, strana 37-38

používají **Plynový zvon**, pod něhož umístí vyslýchaného a postupně ředí vzduch uvnitř. Tento nástroj slouží také k popravě.

Celý Jednotný stát má pevně stanovený denní režim. Všechna čísla ve stejnou dobu vstávají, jdou do práce, obědvají společně a ve stejnou dobu se věnují „sama sobě“. Tento režim Jednotného státu pomáhají číslům dodržovat tzv. **Hodinové desky**, které jsou přítomny všude. Sám D-503 je připodobňuje ke „svatému obrazu“, protože Hodinové desky má pověšené každé číslo ve svém bytě a jsou pověšeny i na veřejných místech.

„Desky... Právě teď mi ze stěny pokoje přísně i vlídně hledí do očí jejich purpurové číslice na zlatém poli. Bezděky si vzpomínám na to, čemu se ve starověku říkalo „svatý obraz“, a mám chuť skládat verše nebo modlitby (což je jedno a totéž).“²⁹

Dokonalému fungování Jednotného státu napomáhá také fakt, že je oddělen od svobodného světa **Zelenou stěnou**. Nikdo z „čísel“ netuší, že život může být i jiný. Protikladem zelené stěny, jsou, jak již bylo řečeno, průhledné domy na území státu. Závěsy mohou čísla zatáhnout jen v **Hodinách soukromí** (16-17 h. a 21-22 h.), když je navštíví na ně „přihlášené číslo“. Jedná se o zákon nazvaný **Les sexualis**, který kontroluje lásku. *„Každé číslo má právo na kterékoli jiné číslo jako na sexuální materiál“.*³⁰ Čísla odevzdávají růžové lístky, které získají po „přihlášení se“ a to jim dává právo na zatažení závěsů. Jedním ze zmíněných zákonů je také **Mateřská a Otcovská norma**, která kontroluje a reguluje počet dětí v Jednotném státě. Početí dítěte bez povolení státu je **trestáno smrtí**.

„Jinak žijeme mezi svými průhlednými stěnami, jak utkanými z třpytivého vzduchu, všem na očích, stále omýváni světlem. Nemáme jeden před druhým co skrývat.“³¹

Obyvatelé Jednotného státu slaví také různé svátky. V příběhu je zmíněna **Slavnostní mše**, kdy probíhá veřejné odsouzení a poprava vinného čísla a **Den Spravedlnosti**, kdy sám Dobroditel vykonává funkci kata. Nejdůležitějším je však **Den Jednomyslnosti**, kdy

²⁹ ZAMJATIN, Jevgenij Ivanovič. My. Vyd. 6., V EMG 1. Překlad Vlasta Tafelová, Jaroslav Tafel. V Praze: Pro edici Světová literatura Lidových novin vydalo nakl. Euromedia Group, 2006. Světová literatura Lidových novin. ISBN 80-86938-62-X. strana 11

³⁰ Tamtéž, strana 19.

³¹ Tamtéž, strana 16.

všechna čísla bezmyšlenkovitě a jednohlasně zvolí Dobroditele jediným vůdcem
Jednotného sátu.

6 ROMÁN DÁRCE

Román Dárce, který vyvolal v době svého vydání velký zájem, předestírá obraz imaginárního světa, v němž platí zvláštní zákony. Přítomnost je v románové struktuře konfrontována díky vzpomínkám z minulosti. Motiv vzpomínek hraje důležitou úlohu.

Události se rozvíjejí v blíže neurčené budoucnosti, jsou do jisté míry doprovázeny vzpomínkami. Ve Společenství jednoty platí přísná pravidla a řád. Členové společenství jsou ve své činnosti kontrolováni, aniž si sami uvědomují, že ztratili svoji svobodu. Pravidla jsou jimi vnímána kladně, protože zdánlivě usnadňují život a činí ho zvládnutelným a předvídatelným. Tato společnost se vyznačuje tíhnutím k unifikaci. Unifikace je podporována tím, že nikdo ze společenství nevidí barvy. Charakteristickým znakem této společnosti je absence vzpomínek, což znamená, že je jimi eliminována zkušenost, která bývá zdrojem poznání. Z tohoto důvodu jsou pravidla nutná, pravidla v této společnosti nahrazují zkušenost.

V této společnosti jsou u hrdinů potlačovány opravdové emoce, i když se zde běžně používají slova jako „hněv“, „láska“, „žárlivost“, jsou bezobsažná.

Protagonisté se ocitají v jisté izolaci, i když mezi sebou komunikují například v rámci rodinných jednotek, kdy si sdělují své pocity a vyprávějí si sny, jejich komunikace je pouze povrchní. Většina obyvatel této společnosti neprožívá bolest ani utrpení. Tato společnost je citově naprosto plochá a do jisté úrovně je společností předstírání, což je ukázáno na přístupu ke stáří. Na jedné straně jsou lidé zdánlivě respektováni a na straně druhé jsou bez jakéhokoliv soucitu tzv. „vyřazování“.

Román je rozdělen do kapitol. Děj se rozpadá na noc a den, mezníky jsou rána a večery, kdy si vyprávějí sny a pocity. Každá kapitola začíná ranními událostmi, pokračuje chronologicky po celý den a končí večer.

Text je psán ve formě objektivního vyprávění, v er-formě. Není zde obraz konkrétního vypravěče. Centrem vyprávění je Jonas, k němu se sbíhají linie osudů dalších hrdinů. Děj je přerušován popisnými pasážemi, které popisují zásady fungování společenství. Často jsou tyto události komentované z pohledu Jonase.

6.1 DĚJ

Kniha vypráví příběh jedenáctiletého Jonase, který prožívá šťastné dětství se svým otcem, matkou a mladší sestrou. Společenství je přísně organizováno, řídí se knihou pravidel a důležitou úlohu zde hrají rituály, obřady. Pokud některý člen společenství pravidla poruší, je spravedlivě potrestán Oddělením práva a spravedlnosti. Pokud poruší pravidla vícekrát, je „vyřazen“, což je eufemismus pro usmrcení. „Vyřazení“, jak již bylo řečeno výše, se týká i starých lidí nebo novorozeňat, která po prvním roce péče jsou nezdravá nebo slabá. Po tomto obřadu je člověk vyřazen ze společenství a odchází Jinam.

„Vyřazení představovalo pro produktivního občana zásadní rozhodnutí – byl to strašlivý trest, který se uplatňoval jen v případě neomluvitelného pochybení.“³²

„Jen ve dvou případech nebylo vyřazení za trest. Vyřazení starých občanů znamenalo příležitost k oslavě dobře a plně prožitého života, a tím druhým bylo vyřazení novodítěte. To ale vždycky provázal pocit, že se možná přece dalo něco udělat, nějak tomu zabránit.“³³

Motiv obřadu je symbolem změny v životě románových hrdinů. Děti žijí určitou dobu ve svých rodinách, každoročně se zúčastňují obřadů, z nichž nejdůležitější je Obřad Dvanáctek, kde jsou dětem přidělována jejich budoucí pracovní místa

Jonas však při Obřadu Dvanáctek nezíská žádné běžné zaměstnání, je totiž vyvolený, je obdařen zvláštní schopností vidět neviditelné.

„Byli seřazení podle svých původních čísel, čísel, která dostali při narození. Po přidělení jmen už se čísla používala jen málokdy. Ale každé dítě to svoje samozřejmě znalo. A někdy je použili rodiče, když chtěli dítě pokárat za neposlušnost. Naznačovali tím, že kdo zlobí, nezaslouží si mít jméno.“

Jonas byl Devatenáctka. Narodil se ve svém ročníku jako devatenáctý. Znamenalo to, že při přidělení jména už uměl stát, živě sledoval dění kolem sebe a bylo znát, že už brzy začne chodit a mluvit.

³² LOWRY, Lois. Dárce. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0870-5. strana 8

³³ Tamtéž, strana 11-12

Asher byl Čtyřka a seděl v řadě před Jonasem. Dostane svoje zařazení jako čtvrtý. Osmnáctka Fiona seděla po Jonasově levici, a na druhé straně měl Dvacítku.³⁴

Vyhlašování pokračovalo a Jonas přihlížel a poslouchal. Ulevilo se mu, když viděl, jak báječné zařazení dostal jeho nejlepší kamarád.

Na pódium zavolali Fionu, Osmnáctku, která seděla po Jonasově levém boku. Jonas věděl, že musí být nervózní, ale působila klidně a po celou slavnost vydržela tiše sedět a soustředěně přihlížet. Dokonce i potlesk, který zazněl, když dostala důležitou práci ošetřovatelky starých, jako by zněl vážněji, třebaže byl pořád stejně nadšený.

Potlesk začal utichat a Jonas se chystal, že až předsedkyně vezme do ruky novou složku a vyvolá další novou Dvanáctku, vyjde na pódium on. Když teď byl na řadě, cítil se najednou klidný. Zhluboka se nadechl a přihladil si rukou vlasy.

„Dvacet,“ zaznělo zřetelně. „Pierre.“

Ona mě přeskočila! Jonas zůstal jako přimražený. Nepřeslechl se snad? Ne. V davu to zašumělo a jemu bylo jasné, že nikomu ve společenství neušlo, že předsedkyně přešla z Osmnáctky rovnou ke Dvacítce a jedno číslo vynechala. Pierre se po jeho pravici překvapeně zvedl a vykročil k pódiu.³⁵

„Vím,“ zazněl její zvučný, vlídný hlas, „že jste všichni znepokojení. Říkáte si, že jsem udělala chybu.“

„Vyvolala jsem ve vás obavy,“ řekla. „Omlouvám se společenství.“ Její hlas se nesl nad shromážděním.

„Přijímáme tvoji omluvu,“ odpověděli všichni sborem.

„Jonasi,“ zadívala se přímo na něj. „Tobě se omlouvám dvojnásob. Vystrašila jsem tě.“

„Přijímám vaši omluvu,“ odpověděl Jonas roztřeseně.

„Prosím, pojd' teď na pódium.“

³⁴ LOWRY, Lois. Dárce. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0870-5, strana 43

³⁵ Tamtéž, strana 47-48

„Jonas nebyl zařazen,“ oznámila davu a Jonas ztratil poslední kousek naděje.

„Jonas byl totiž vyvolený!“ dodala.³⁶

Pevným, velitelským hlasem ohlásila: „Jonas byl vyvolený za našeho příštího příjemce paměti.“

Ozval se hlasitý vzdech, jak užaslé shromáždění jako jeden muž překvapeně zalapalo po dechu. Jonas viděl, jak se jim oči rozšířily uctivým úžasem.“³⁷

A tak se stává novým příjemcem paměti, člověkem, který zaujímá ve společenství výsadní postavení a společenství k němu chová velkou úctu. Dochází na výcvik za starším tzv. příjemcem paměti (Dárcem), který mu předává vzpomínky celého lidstva.

„Jde o paměť celého světa,“ řekl s povzdechem. „Před tebou, přede mnou, před předchozím příjemcem a tak pořád dál do minulosti.“

Jonas svažtil čelo. „Celého světa?“ zeptal se. „Tomu nerozumím. Chcete říct, že se ty vzpomínky netýkají jen nás? Našeho společenství? Je v nich i Jinde?“ Pokoušel se srovnat si to v hlavě.

„Omlouvám se, nerozumím tomu. Možná na to nejsem dost chytrý. Nechápu, co myslíte, když říkáte ‚celý svět‘ nebo ‚řád dál do minulosti‘. Myslím, že existujeme jenom my. A že je jenom teď.“

„Je toho mnohem víc. Všechno, co přesahuje hranice – to všechno je Jinde –, a pak všechno to, co sahá nazpátek a ještě dál. Přijal jsem ty vzpomínky, když mě vyvolili. A tady, v téhle místnosti, úplně sám, jsem je znovu a znovu zažíval na vlastní kůži. Tak se získává moudrost. A podle ní formujeme svoji budoucnost.“³⁸

Autor ukazuje, že znakem výjimečnosti je odlišný, světlý, odstín očí. Jonas si všimá, že Dárce má stejné oči jako on. V začátcích výcviku Jonas získává radostné vzpomínky. Dárce mu ukazuje duhu, sníh, sluneční svit, dává mu pocítit lásku a štěstí. Což přivádí

³⁶ LOWRY, Lois. Dárce. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0870-5, strana 49

³⁷ Tamtéž, strana 50

³⁸ Tamtéž, strana 63

Jonase k novému pohledu na celé společenství. Později mu Dárce ukazuje také vzpomínky děsivé. Jonas poprvé vidí válku, smrt, hladomor a cítí bolest.

Jonas chápe, že Společenství jednoty vzniklo za účelem chránit své členy před válkami, ale zároveň pociťuje ohromnou ztrátu, když se lidé zbavili těchto vzpomínek, začali žít v „jednotě“ a začala se používat „regulace klimatu“, která udržuje totéž počasí. Nikdo ze společenství nepocítil na své tváři sluneční svit, neviděl sníh, ani nezažil déšť.

Společenství je pod extrémní kontrolou. Proto zde není žádné utrpení ani hlad, ale zároveň nikdo necítil lásku, neslyšel hudbu ani neviděl rozmanitý, barevný svět. Lidé v „jednotě“ totiž barvy nevidí.

Jonas trpí svojí nově nabytou moudrostí, neboť zjistil, že lidé v „jednotě“ nemají žádnou možnost volby, vše podléhá schválení rady. Tím narůstá jeho touha po životě Jinde.

Dárce mu zároveň odhaluje některá tajemství fungování jejich společnosti. Nejbolestivější ranou je pro Jonase to, když mu Dárce ukazuje, jak vypadá takové „vyřazení“. Jonas na záznamu vidí svého otce, který pracuje v pěstounském středisku, jak dává dětskému dvojčeti smrtící injekci, jelikož identická dvojčata jsou také proti pravidlům společenství, a tak je to slabší z dvojice „vyřazeno“.

„Všechny soukromé obřady se zaznamenávají. Jsou uloženy v Síni důvěrných záznamů. Chceš se podívat na to dnešní vyřazení?“ Jonas zaváhal. Báł se, že by se otci nemuselo líbit, že viděl něco natolik soukromého.

„Já myslím, že bys měl,“ poznamenal dárce rozhodně.

„Tak dobře,“ přikývl Jonas.

Jonas žasl, k čemu všemu má přístup, těšilo ho to a zároveň se divil, že o tom nevěděl dřív. Najednou uviděl malou místnost bez oken. Byla tu jen postel, stůl s nějakým náčiním – Jonas poznával váhu, pamatoval si, že ji viděl během dobrovolné služby v pěstounském středisku – a skříňka. Na zemi ležel světlý koberec.

„Docela obyčejný pokoj,“ poznamenal. „Já myslel, že se to bude odehrávat v auditoriu, aby se všichni mohli přijít podívat. Na obřad vyřazení chodí všichni staří. Ale když je to teprve novodítě, asi nemají...“

„Pssst,“ napomenul ho dárce. Nespouštěl oči z obrazovky.

Do pokoje vešel Jonasův otec v pěstounském stejnokroji. V náruči choval maličké novodítě zabalené do měkké přikrývky. Hned za ním šla žena ve stejné uniformě a držela druhé novodítě zabalené v podobné přikrývce.

Oba pěstouni rozbalili pokrývky a položili identická dvojčata na postel. Novoděti byly nahé a Jonas viděl, že obě jsou mužského pohlaví.

Fascinovaně přihlížel, jak otec jednoho po druhém jemně pokládá na váhu a váží je. Slyšel, jak se přitom směje. „Výborně,“ obrátil se pak otec k ženě. „Už jsem si myslel, že budou mít oba stejně. To by byl velký problém. Ale tenhle,“ znovu jedno novodítě zabalil a podal ho asistentce, „má přesně šest liber. Takže ho můžete umýt, obléknout a předat do střediska.“

Žena vzala novodítě a vyšla stejnými dveřmi, kterými vstoupila dovnitř.

Jonas sledoval, jak se otec sklání nad zbylým dvojčetem, které se vrtělo na posteli. „A ty, hošíčku, máš jenom pět liber deset uncí. Úplný drobíněk!“

„Tímhle hlasem vždycky mluví s Gabrielem,“ poznamenal Jonas s úsměvem.

„Dívej se,“ připomněl mu dárce.

„Teď ho umyje a teple zabalí,“ vysvětloval Jonas. „Říkal mi to.“

„Bud' zticha, Jonasi,“ okřikl ho dárce podivně sevřeným hlasem.

„Dívej se!“

Jonas se poslušně soustředil na obrazovku a čekal, co bude dál. Byl zvědavý hlavně na ten obřad. Otec se otočil, otevřel skříňku a vyndal z ní injekční stříkačku a malou lahvičku. Opatrně zavedl jehlu do lahvičky a začal do stříkačky nasávat průsvitnou tekutinu.

Jonas soucitně přimhouřil oči. Už zapomněl, že se novoděti musí očkovat. Sám očkování nesnášel, i když věděl, že je nutné. Překvapilo ho, když otec pečlivě zamířil jehlou k vršku čelíčka novodítěte a zabodl ji do místa, kde pod křehkou kůží tepala krev. Chlapeček se zavrtěl a slabě zanaříkal.

„Proč to –“

„Psst,“ okřikl ho dárce ostře.

Otec něco říkal a Jonas si uvědomil, že je to odpověď na jeho nedořčenou otázku. Pořád tím mazlivým hlasem, jakým mluvil s novodětmí, říkal: „Já vím, bolí to. Já vím, hošíčku. Ale potřeboval jsem žílu, a ty na ručičkách máš ještě stráááázně maličkaté.“ Pomalu stiskl píst a tekutina začala proudit do žíly na hlavičce. Za chvíli byla stříkačka prázdná.

Dál se díval a viděl, jak novodítě, které už přestalo plakat, šubavě pohnulo ručičkami a nožičkami a zůstalo bezvládně ležet. Hlavička s pootevřenýma očima se mu skulila do strany. Pak už se ani nehnulo.

On ho zabil! Můj otec ho zabil! Uvědomil si Jonas, ohromený vlastním poznáním. Dál strnule zíral na obrazovku.

Jeho otec uklidil, co bylo potřeba. Pak sebral nevelkou krabici, která ležela na zemi, položil ji na postel a uložil bezvládné tělíčko dovnitř. Navrch rázně přiklopil víko. Nakonec krabici zvedl a odnesl ji na druhou stranu místnosti. Otevřel dvířka ve zdi a Jonas za nimi na okamžik zahlédl tmou. Vypadalo to podobně jako skluzavka, do které ve škole házeli odpadky. Otec zastrčil krabici s mrtvým tělíčkem do otvoru a strčil do ní.

„Pá-pá, hošíčku,“ zaslechl Jonas otce říkat, když vycházel z místnosti.

Dárce se na něj zahleděl. „Tak takhle to je, Jonasi. Chtěl jsi vědět, jak probíhá vyřazení,“ dodal trpce. Jonas měl pocit, jako by mu něco rvalo vnitřnosti, cítil strašlivou bolest, která se prodírala na povrch a našla si průchod v drásavém křiku.“³⁹

³⁹ LOWRY, Lois. Dárce. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0870-5, strana 114-118

Dárce společně s Jonasem dospějí k názoru, že společenství ztratilo svůj směr a smysl a že se všem musí vrátit dávné vzpomínky. Jedinou možností, jak vrátit vzpomínky všem najednou představuje opuštění společnosti příjemcem. Jonas nabízí Dárce, aby odešel spolu s ním, ten však chce zůstat a pomáhat ostatním zvládat jejich znovunavrácenou paměť. Obává se, že lidé ve společenství podlehnou destrukci.

Jejich plán se však změní v tu chvíli, kdy Jonas zjistí, že Gabriel, dítě, o které se stará jeho rodinná jednotka, má být následujícího rána „vyřazeno“. Jonas navázal s Gabrielem neobvyklý vztah. Ne náhodou má Gabriel stejnou barvu očí jako Jonas a Dárce a je obdařeno schopností absorbovat Jonasovy vzpomínky. Jonas krade kolo svého otce a spolu s Gabrielem odjíždí hledat Jinde.

Jejich cesta je plná nebezpečí. Musí překonávat hladovění, podchlazení, únavu. Dostávají se na vrchol kopce, kde nalézají sáně. Když společně sjedou dolů z kopce, najdou dům, který je plný barevných světél, tepla a lásky. Jonas vidí také vánoční stromeček a líčí, že slyší něco, co musí být určitě hudba.

„Z posledních sil a díky zvláštnímu smyslu, který hluboko v sobě znenadání objevil, našel Jonas sánky. Čekaly na něj na vrcholku kopce. Zkřehlýma rukama nahmátl provaz. Posadil se na sánky a přitiskl Gabriela k sobě. Kopec byl prudký, ale v měkkém, čerstvém sněhu Jonas neměl strach. Věděl, že tady ho nečeká led, pád a bolest. Srdce mu ve zmrzlé hrudi plálo nadějí.

Pustili se dolů.

Jonas cítil, že ztrácí vědomí, a s vypětím vůle sebral poslední síly, aby se udržel na saních zpříma a dopravil Gabriela do bezpečí. Skluznice prořezávaly sníh, vítr jim oběma šlehal do tváře a oni se řítily dolů rovnou brázdou, která jako by vedla přímo na místo, kam měli od začátku namířeno, do Jinam, kde ležela jejich budoucnost i minulost.

Letěli pořád níž a níž, klouzali dolů, a když se Jonas přinutil otevřít oči, uviděl světla a v tu chvíli je poznal. Věděl, že září v oknech pokoje a že jsou to ta červená, modrá a žlutá světýlka, která blikala na stromcích tam, kde se rodiny scházely, kde vytvářely a uchovávaly vzpomínky a společně oslavovaly lásku.

Níž a níž, rychleji a rychleji. Najednou celý šťastný s jistotou věděl, že na něj tam dole čekají a že čekají i na to dítě, které veze.

Poprvé v životě uslyšel cosi zvláštního a věděl, že je to hudba. Uslyšel zpěv. A připadalo mu, že slyší hudbu i odkudsi zezadu, z nekonečné dálky táhnoucí se prostorem a časem až k místu, odkud odešel. Ale možná to byla jenom ozvěna.”

Konec knihy je otevřený. Na jedné straně je zde popsáno Jinde, jenž je obrazem minulosti, dům o vánočních svátcích plný tepla a na druhé straně je Jonas, který z posledních sil utíká podchlazený a psychicky vyčerpaný.

Autorka nechává Jonasovu a Gabrielovu budoucnost zastřenou, nicméně vše je odhaleno v další knize série, *The Messenger*, kterou napsala na naléhání fanoušků až o několik let později.

6.2 POSTAVY

Jonas – hlavní postava příběhu, přemýšlivý, inteligentní chlapec. Při Obřadu Dvanáctek zjišťuje, že byl vyvolený a stává se novým „příjemcem paměti“, jelikož má dar vidět neviditelné. Jako jediný ze společenství vidí barvy a má jako jeden z mála světlé oči. Poté, co mu Dárce předá vzpomínky, je přesvědčen, že tyto vzpomínky musí být předány i ostatním, proto se rozhoduje utéct Jinam, aby všechny staré vzpomínky znovu získali obyvatelé společenství.

Matka – pracovník Oddělení práva a spravedlnosti. Při rodinných diskusích zaujímá více praktický náhled na svět, dbá na dodržování pravidel.

Otec – hodný a starostlivý muž, pracuje v Pěstounském domě. I přes občasnou krutost své práce ji vykonává rád a s úctou k pravidlům.

Lily – Jonasova mladší sestra. Při Obřadu Osmiček nabývá povinnosti plnit dobrovolnou službu. Občas jedná bezprostředně, ale zpětně si uvědomuje, že její jednání nebylo správné.

Gabriel – novodítě, které přinese do rodinné jednotky Jonasův otec. Mají se o něj přes noc starat, dokud nezesílí, aby nemusel být „vyřazen“. Během okamžiku se Gabriel stává živým a zvědavým batoletem a Jonas zjišťuje, že je schopen absorbovat jeho myšlenky a že

má stejně světlé oči. Nicméně, Gabriel se stane závislým na usínání v Jonasově pokoji, proto se pečovatelé rozhodnou Gabriela „vyřadit“.

„Jéé, podívej!“ pištěla Lily nadšením. „Není rozkošný? Podívej, jak je maličký! A má takové divné oči jako ty, Jonasi!“

Při pohledu na novodítě, které na něj zvědavě koukalo z košíku, ho kupodivu zaujalo přesně totéž. Ty jeho bledé oči.

Skoro všichni jeho kamarádi a vrstevníci. Ale pár výjimek se přece jen našlo – především sám Jonas, a pak jedna ženská Pětka, které si všiml právě kvůli těm jiným, světlejším očím. Nikdo o tom nicméně nemluvil. Nebylo to pravidlo, ale upozorňovat na cokoli, čím se někdo odlišoval, se pokládalo za nezdvořilost.

Když teď uviděl novodítě a zejména jeho výraz, napadlo ho, že světlé oči nejsou zvláštní jen tím, jak málo se vyskytují. Člověk, který je má, totiž také trochu jinak vypadá. Čím to asi je? Dělá to ta hloubka, usoudil nakonec. Jako by se člověk díval do průzračné vody v řece a snažil se dohlédnout až na dno, kde se může skrývat leccos, co ještě nikdo neviděl.“⁴⁰

„Pak, někdy před půlkou noci, začal být Gabriel neklidný a Jonas se probudil. Novodítě se pod pokrývkou převalovalo, mávalo ručičkami a začínalo naříkat.

Jonas vstal a došel k němu. Jemně Gabriela pohladil po zádech. Někdy to stačilo, aby zase usnul. Ale novodítě sebou pod jeho dlaní nepřestávalo házet.

Jonas ho dál rytmicky hladil a přitom si vybavil vzpomínku na tu báječnou plachetnici, kterou mu Dárce nedávno předal: jasný den, svěží větřík, průzračné tyrkysové jezero a nad ním bílá plachta, která se ve větru napínala a poháněla loď po hladině.

Vůbec neměl v úmyslu tu vzpomínku předávat, ale najednou si uvědomil, že začíná blednout, že skrze jeho dlaň proklouzává do vědomí novodítěte, Gabriel se ztišil. Polekaný Jonas se vytrhl ze zamyšlení a rychle si zbytek vzpomínky přitáhl k sobě. Zvedl dlaň z drobných zádiček a zůstal nehnutě stát u postýlky.“⁴¹

⁴⁰ LOWRY, Lois. Dárce. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0870-5, strana 21

⁴¹ LOWRY, Lois. Dárce. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0870-5, strana 93

Dárce – záhadný muž, který vlastní všechny dávné vzpomínky lidstva. Pod tíhou vzpomínek, které má, vypadá o mnoho let starší, než doopravdy je. Žije izolovaně, schovává se za jedinými zamčenými dveřmi. Dovídáme se, že měl dceru, Rosemary, která se měla stát novým příjemcem paměti 10 let před zvolením Jonase. Rosemary avšak tíhu vzpomínek neunesla a sama se“vyřadila“, tedy spáchala sebevraždu.

Asher – veselý chlapec, Jonasův nejlepší přítel. Rychleji mluví, než přemýšlí a to ho občas přivádí do nepříjemných situací. Při Obřadu Dvanáctek se stává Vedoucím rekreační zóny. Poté, co Jonas získává více vzpomínek, jejich vztah postupně ochladne, protože se Jonas snaží nepřímo sdílet s Asherem své poznatky z Dárceva výcviku a Asher mu nedokáže porozumět.

„Ashere!“ Na okraji hrací zóny zahlédl kamarádovo kolo opřené o strom. Opodál ležela na trávě poházená další kola. O svátku se na pravidla pořádku tolik nehledělo.

Jonas prudce zabrzdil a odhodil kolo k ostatním. „Haló, Ashi?“ zavolal a rozhlédl se. Nikoho neviděl. „Kde jsi?“

„Vžžžuuumm!“ Zpoza keře se ozval dětský hlas. „Prásk! Prásk! Prásk!“ Ženská Jedenáctka jménem Tanya se vypořádala z úkrytu. Teatrálně se držela za břicho, vrávorala ze strany na stranu a sténala.

„Dostal jsi mě!“ vykřikla a s úpěním padla na zem.

„Bum!“

Jonas, ještě pořád na kraji hrací zóny, poznal Asherův hlas. Uviděl, jak jeho kamarád přebíhá od stromu ke stromu, v ruce neviditelnou zbraň. „Prásk! Překážíš mi v útoku, Jonasi! Dávej pozor!“

Jonas ucouvl. Popošel za Asherovo kolo a klekl si, aby na něj nedohlédli. Byla to hra, kterou nesčetněkrát hrál s ostatními dětmi, hra na hrdiny a bídáky, nevinná zábava, při které vybíjeli energii a která končila teprve tehdy, když všichni leželi na zemi v co nejpodivnějších pózách.

Nikdy dřív ho nenapadlo, že si hraje na válku.

Jonas stál uprostřed pole jako jediný. Několik dětí zvedlo hlavu a zneklidněně si ho prohlížely. Útočící vojáci zpomalili, napřímili se a čekali, co se bude dít.

„Co je s tebou, Jonasi? Vždyť je to jen hra,“ ozvala se Fiona.

„A tys ji zkazil,“ přidal se Asher našťvaně.

„Už si na to nehrajte,“ obrátil se na ně Jonas prosebně.

*„To já se cvičím na zástupce vedoucího rekreační zóny, ne ty,“ opáčil Asher zlostně.
„Takže hry spadají pod moji kvalifikaci.“*

„Kvalifikaci,“ opravil ho Jonas automaticky.

„To je jedno. Nemůžeš nám rozkazovat, na co si máme hrát, i když z tebe bude nový příjemce paměti.“ Asher si ho měřil ostražitým pohledem. „Omlouvám se, že ti neprokazují patřičnou úctu,“ zahučel.

„Ashere,“ řekl Jonas. Pokoušel se mluvit rozvážně a laskavě, aby jeho slova vyzněla tak, jak zamýšlel. „Ty to nemůžeš vědět. Já sám jsem to zjistil teprve nedávno. Ale tohle je krutá hra. V minulosti byly...“

„Řekl jsem, že se omlouvám, Jonasi.“

Jonas si povzdychl. Nemělo to cenu. Asher ho samozřejmě nemůže pochopit.

„Přijímám tvou omluvu, Ashere,“ odpověděl unaveně.“⁴²

Fiona – dívka, která při Obřadu Dvanáctek získá zařazení jako pečovatelka v Domě stáří. Jonas k ní cítí něco víc, ale v průběhu románu mezi nimi vzniká propast, kvůli Jonasově nabyté moudrosti.

⁴² LOWRY, Lois. Dárce. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0870-5, strana 104-106

6.3 ROMÁN DÁRCE A ZNAKY DOKONALÉ SPOLEČNOSTI

Autorka se v románu *Dárce* pokusila vytvořit obraz společnosti, v níž jsou občané unifikováni, je potlačována jejich individualita a díky absenci vzpomínek jsou udržováni v slepé poslušnosti.

Společenství jednoty je řízeno přísnými pravidly. V čele stojí **Rada starších**, která shromažďuje o společenství informace a schvaluje žádosti členů společenství o partnera i o děti. Ani partnera si nemůže člověk svobodně zvolit. Partner je vybrán na základě charakterových vlastností, tak, aby se muž a žena doplňovali. **Nová spojení jsou veřejně oznamována všem obyvatelům.**

Podle pravidel si nový pár si **může zažádat také o dítě**, má nárok na jedno dítě ženského a jedno mužského pohlaví. Vytvoří tak tzv. **rodinnou jednotku** a společně žijí v soukromém příbytku.

Život hrdinů je řízen řadou **obřadů**. Tyto obřady se každoročně konají dva dny. První den začíná **Obřadem Jedniček**, kdy novoděti dostávají svá jména a jsou přidělena rodičům. Do té doby se o děti starají pečovatelé v pěstounském domě. Děti nejsou biologickými dětmi svých rodičů, rodí je ženy, povoláním „rodičky“, které po třech porodech začínají pracovat jako řadové dělnice ve společenství.

Obřad pokračuje **Obřadem Dvojek** a pokračuje až do **Obřadu Dvanáctek**. V průběhu Obřadu Devítek děti získávají své vlastní kolo a při Obřadu Desítek se dětem stříhají vlasy. Dívky se zbavují dlouhých, těžkých copů a chlapci se zbavují dlouhých vlasů. Během Obřadu Jedenáctek děti dostávají nové spodní prádlo, které je jiné pro každé pohlaví, protože okolo jedenáctého věku začíná dětské tělo dospívat.

Nejdůležitější je však **Obřad Dvanáctek**, kdy se dětem **přisuzuje profese**, kterou budou vykonávat do konce života. Rada starších děti pozoruje celý rok a na základě jejich schopností se jim snaží přidělit nejvhodnější zaměstnání.

Instituce, která dohlíží na dodržování pravidel, se nazývá **Oddělení práva a spravedlnosti**, jež stanovuje tresty pro ty členy společenství, kteří porušili pravidla.

Za další důležité instituce považujeme **Pěstounský dům**, kde se první rok života vychovávají novoděti a **Dům stáří**, který slouží péči pro staré lidi, kteří už nejsou prospěšní společenství.

Členové společenství dodržují také své **rituály**. Každé ráno si u snídaně vypráví sny a večer u večeře se dělí o své pocity a zážitky. Jde nejen o sblížení rodiny, ale také o kontrolu pocitů a jednání dětských členů společenství.

*„Kdo chce dneska začít se sdílením pocitů?“ zeptal se Jonasův otec na závěr večerního jídla. Byl to jeden z obvyklých rituálů, dělit se večer o pocity z uplynulého dne. Jonas se sestrou Lily se někdy hádali, kdo bude mluvit první. Součástí rituálu byli samozřejmě i rodiče, také oni každý večer popisovali svoje pocity. Ale to byli rodiče, byli dospělí, a tudíž je ani nenapadlo škorpit se a dohadovat o to, kdy přijdou na řadu.“*⁴³

Jedním z případů **kontroly pocitů a jednání** je tzv. „**neklid**“. Pocit touhy a chťiče, který se projevuje snem a poprvé ho lze pocítit okolo dvanácti let. Léčí se pilulkami, které obyvatelé užívají každé ráno.

*„Můžeš nám popsat svůj nejsilnější pocit z toho snu, synu?“ zeptal se otec. Jonas se zamyslel. Podrobnosti byly neurčité a zastřené. Ale pocity si vybavoval jasně, a když se na ně teď soustředil, zalily ho znovu stejnou silou. „To chtění,“ odpověděl. „Věděl jsem, že to neudělá. A nejspíš jsem i věděl, že by to neměla dělat. Ale hrozně jsem si přál, aby mě poslechla. Přál jsem si to celým svým tělem.“*⁴⁴

„Jonasi,“ řekla s úsměvem, „ten pocit, který popisuješ jako chtění, to byl tvůj první neklid. Čekali jsme s otcem, že to přijde. Stává se to každému. Otcí také, když byl v tvém věku. I mně. Jednoho dne se to stane i Lily. A často to začíná snem,“ dodala.

Neklid. Už to slovo slyšel. Vzpomínal si na zmínku o neklidu v Knize pravidel, ale nepamatoval si, jak přesně zněla. A občas se o něm zmínil hlasatel. Pozor. Připomínka, že neklid je potřeba nahlásit, aby bylo možné přistoupit k léčbě.

„Musím to hlásit?“ zeptal se matky. Zasmála se. „Už jsi to nahlásil, když jsi nám vyprávěl svůj sen. To stačí.“

⁴³ LOWRY, Lois. Dárce. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0870-5, strana 9

⁴⁴ Tamtéž, strana 33

„Ale co léčba? Hlasatel vždycky říká, že je to potřeba léčit.“

Matka se jen znovu zasmála, konejšivě a laskavě. „Ale kdepak,“ odpověděla. „Na to stačí pilulky. Přišel čas, abys je začal brát, to je všechno. To je ten lék na neklid.“

Jonas se rozzářil. O pilulkách už věděl. Oba rodiče je brali každé ráno. A brali je i někteří jeho kamarádi. Jednou s Asherem vyrazili do školy, oba už seděli na kole, když vtom vyšel z příbytku Asherův otec a zavolal: „Zapomněl jsi na pilulku, Ashere.“ Asher něco dobrácky zabručel, obrátil kolo a jel zpátky. Jonas na něj čekal.“⁴⁵

Obraz světa, který autorka popsala, se vyznačuje **tíhnutím k jednotnosti**. Hrdinové žijí stejným vnuceným způsobem života, stávají se průměrnými. Průměrnost se týká také počasí, Jelikož se jedná o dokonalou společnost, kdysi dávno Rada zavedla „**jednotu**“ a „**regulaci podnebí**“.

„Ale co se s tím vším stalo? Se sněhem a tím ostatním?“

„Regulace podnebí. Se sněhem se hůř pěstovaly potraviny, omezovalo to období růstu. A stávalo se, že se kvůli nevypočitatelnému počasí úplně zastavila doprava. Nebylo to praktické, a když jsme zavedli jednotu, prostě se to přežilo. Kopce zrovna tak,“ dodal. „Byly nepraktické pro přepravu zboží. Nákladní auta, autobusy. Kopce je brzdily. A tak...“ Mávl rukou, jako by tím gestem srovnal všechny kopce se zemí. „Máme jednotu.“⁴⁶

Obojí spočívá v tom, že se nikdo a nic ve skutečnosti nevymyká. Nemění se počasí a **nikdo není schopen vidět barvy**.

“Znovu se stala ta divná věc. Ted’ tomu v duchu říkal „vidět neviditelné“. Tentokrát se ta prchavá, nepopsatelná změna týkala Fiony. Stalo se to, právě když zvedl hlavu a díval se, jak jeho kamarádka vchází do dveří, přesně v ten okamžik se změnila. Vlastně ne, opravil se Jonas, když si ten postřeh v duchu znovu přehrál, nezměnila se celá. Jen její vlasy. A pouze na ten kratičký okamžik.

„V tom případě mám pravdu,“ prohlásil Dárce. „Začínáš vidět červenou barvu.“

„Co že začínám vidět?“

⁴⁵ LOWRY, Lois. Dárce. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0870-5, strana 34

⁴⁶ Tamtéž, strana 67

Dárce si povzdechl. „Jak bych ti to vysvětlil? Kdysi dávno, v době, z níž pocházejí tyto vzpomínky, mělo všechno nejen tvar a velikost, jak to známe dneska, ale navíc další vlastnost zvanou ‚barva‘.

Těch barev byla spousta a jedné z nich se říkalo červená. Právě tu teď začínáš vidět. Tvoje kamarádka Fiona má takové vlasy. Možná by se spíš hodilo říkat rezavé, ale červená je v nich hodně patrná, všiml jsem si toho už dřív. Proto mě také napadlo, že začínáš vidět červenou, když ses zmínil o jejích vlasech.“

„A co obličej? Ty tváře, co jsem viděl na slavnosti?“

Dárce potřásl hlavou. „Ne, kůže není červená. Ale má v sobě podobné odstíny. A v dávných dobách, jak později uvidíš ve vzpomínkách, měli lidé dokonce různou barvu kůže. Pochopitelně předtím, než jsme zavedli jednotu. Dneska mají všichni stejnou barvu a ty jsi viděl právě ty červené odstíny. Řekl bych, že tváře, které jsi viděl, nebyly tak jasně barevné jako jablko nebo vlasy tvé kamarádky, vid?“

Najednou se dárce zasmál. „Ještě jsme tu jednotu zdaleka nedotáhli k dokonalosti. Genetici inženýři dělají, co můžou, ale stejně se jim každou chvíli něco vymkne z rukou. Z věcí, jako jsou Fioniny vlasy, určitě můžou puknout vzteky.“

„Proč je nevidí všichni? Proč barvy zmizely?“ Dárce pokrčil rameny. „Lidé o tom rozhodli, stejně jako rozhodli o zavedení jednoty. Stalo se to dávno, dřív, než kam sahají moje vzpomínky nebo vzpomínky předchozího příjemce, mnohem, mnohem dřív. Vzdali jsme se barev, když jsme se vzdali slunečního svitu a skoncovali s odlišností.“⁴⁷

Nikdo nikdy neslyšel hudbu, ani nečetl jinou knihu, než Knihu pravidel.

„Ale nejnápadnější rozdíl byly ty knihy. V Jonasově příbytku měli obvyklé příručky, které patřily do každé domácnosti: slovník a tlustý svazek, ve kterém se popisovaly všechny úřady, továrny, budovy a komise v celém společenství. A samozřejmě Knihu pravidel. Jiné knihy než ty z domova Jonas v životě neviděl, dokonce ani nevěděl, že vůbec existují.

Ale v téhle místnosti stály u všech stěn, od podlahy ke stropu, police plné knih. Musely jich tu být stovky, možná dokonce tisíce, a na každé byl lesklými písmeny vytlačený název. Jonas na ně zůstal zírat. Neuměl si představit, co může být na těch tisících stránkách

⁴⁷ LOWRY, Lois. Dárce. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0870-5, strana 75-76

napsané. Že by snad existovala pravidla nadřazená pravidlům, kterými se řídí společenství? Nebo nějaké další popisy úřadů, továren a komisí?”⁴⁸

⁴⁸ LOWRY, Lois. Dárce. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0870-5, strana 60-61

7 SROVNÁNÍ KNIH

Oba romány, i když byly vytvořeny v různé době, jsou si tematicky blízké a vykazují řadu společných rysů.

Děj obou próz se odehrává v budoucnosti. Děj románu *My* se odehrává ve 26. století po tzv. Dvousetleté válce, autorka románu *Dárce* jeho děj zasadila do blíže neurčené budoucnosti.

Prostor v románech se vyznačuje uzavřeností, je izolován od světa. V Zamjatinově díle celý Jednotný stát obklopuje Zelená stěna, v Lowryině Společenství jednoty svět sice není „obehnan branami“, ale za jakousi pomyslnou hranici se zde považuje řeka. Občané tuto hranici nikdy nepřekročili a prostor, který se nachází na protilehlém břehu, nazývají Jinde. Ani v jednom společenství nemá žádný občan potřebu tuto hranici překročit, proto nikdo z občanů neví, že může někde existovat společnost, ve které může všechno fungovat jinak.

Život hrdinů v obou imaginárních světech je přísně organizován. Je řízen nejen hlavou státu, ale i různými organizacemi. Hlavou Jednotného státu (román *My*) je Dobroditel, jeho pomocníci jsou Strážci, ti sídlí na Úradě Strážců. V čele Společenství jednoty (román *Dárce*) stojí tzv. Rada starších, která sleduje všechny občany a určuje jejich životy „dopředu“ a řídí většinu rituálů. Jako důležitá instituce je zde zmiňováno Oddělení práva a spravedlnosti, kde se stanovují „spravedlivé tresty pro ty občany, kteří poruší pravidla společnosti.

Přísná organizovanost života hrdinů se projevuje také prostřednictvím kontroly sexuality. V Jednotném státě (román *My*) existuje tzv. zákon *Les sexualis*, který určuje, že každý občan má právo na jakéhokoliv druhého občana, jako na sexuální materiál. Fyzické lásce se občané mohou věnovat v hodinách soukromí, které jsou pro všechny stanoveny ve stejný čas. Jednotný stát má díky evidenci na sebe „přihlášených“ čísel přehled o sexuálním životě všech. Kromě sexuálního zákona zde funguje také Mateřská a Otcovská norma, která určuje, že čísla musí požádat úřady o souhlas s početím dítěte. Děti vychovává stát. Pokud dojde k početí dítěte bez schválení, jsou obě čísla popravena.

Kontrola sexuality ve Společenství jednoty (román *Dárce*) je zcela odlišná. Když občan jakéhokoliv věku začne pociťovat pocit „neklidu“, jakési sexuální touhy a chťice, je předepsáno státem, že má občan v rámci léčby neklidu užívat pilulky, které touhu

potlačují. Tím je sexuální život občanů Společenství zcela potlačen. O partnera si musí každý občan zažádat a Rada starších mu přidělí člověka, se kterým se charakterově doplňují. Spojením partnerů dochází k oznámení „nového spojení“ a společně si mohou zažádat o dítě, které porodí rodička a do předání vyrůstá v pěstounském domě. Každá „rodinná jednotka“ má právo na jedno dítě ženského a druhé mužského pohlaví. Od svého prvního roku jsou děti vychovávány ve svých rodinných jednotkách. Tato rodinná politika má za úkol vytvořit dokonalejšího člověka.

Většina hrdinů je v obou dílech pasivní, slepě se podřizují pravidlům, někteří z nich vykonávají své povinnosti dokonce s nadšením. Protagonisté jsou nesvobodní, ale sami si to neuvědomují. Hlavní hrdinové obou románů se vzbouří proti přísnému řízení společnosti. V Zamjatinově *My* se proti řádu vzbouří D-530, kterému „otevře oči“ „revolucionářka“ I-330, ukáže mu, že svět může být i svobodný. V Lowryině *Dárce* proti tzv. „jednotě“ bojuje Jonas, dvanáctiletý chlapec, který pod vlivem získaných vzpomínek začíná chápat, že svět může být i rozmanitý, plný barev, knih a hlubokých emocí.

V obou dílech se objevuje motiv průhlednosti. V *Jednotném státě* (román *My*) jsou domy postavené z průhledného skla, protože jejich obyvatelé nemají co skrývat a ani nic skrývat nesmí. Ve *Společenství jednoty* (román *Dárce*) nejsou průhledné domy, ale obyvatelé společenství. Všichni jsou emočně ploší, ničím se nevymykají a pod vlivem jednoty ani nevidí barvy, tak nevnímají své genetické odlišnosti (barvu vlasů, kůže). Jsou „průhlední“ i svým jednáním, protože je přísně kontrolována řeč a vyjadřování občanů, proto zde není místo pro žádná obrazná vyjádření, nadsázku.

V obou společenstvích je využíván trest smrti. Dobroditel, hlava *Jednotného státu*, využívá tzv. „zvonu“, který je využíván nejen k popravám, ale i ke krutému mučení. Odsouzený/vyslýchaný je posazen pod zvon a postupně je zde ředěn vzduch. Ve *Společenství jednoty* funguje tzv. „vyřazení“. Nejedná se pouze o trest, ale používá se i u příliš starých lidí nebo u novorozeňat, která nejsou dostatečně silná. V tomto případě se jedná o injekci, kterou se do těla vpravuje smrtící roztok. Poté, co je vyřazovaný zcela usmrcen, je s ním zacházeno jako s odpadky, zcela bez úcty.

ZÁVĚR

Hlavním úkolem této bakalářské práce bylo srovnat dvě antiutopická díla a najít jejich společné znaky.

Román *My*, jehož autorem je ruský spisovatel Jevgenij Zamjatin, byl napsán roku 1921 a zobrazuje stát 26. století, který je přísně organizován. Román *Dárce*, který napsala roku 1993 americká autorka Lois Lowry, také popisuje stát z daleké budoucnosti, jehož obyvatelé jsou pod přísnou kontrolou.

Román *My* i román *Dárce* řadíme k žánru antiutopie, neboť oba autoři v dílech líčí zdánlivě dokonalé poměry v pomyslných zemích, které svazují své občany přísnými pravidly, zákony a normami. Většina protagonistů obou románů si svoji nesvobodu neuvědomuje, s výjimkou několika málo jedinců, kteří se snaží vzbouřit proti tomuto zdánlivě dokonalému systému.

Oba romány byly napsány v různých zemích, s odstupem 72 let. I přes různě rychlý vývoj literatury science-fiction v Rusku a v USA oba romány vykazují řadu společných znaků, které jsme se pokusili blíže charakterizovat v poslední kapitole této práce.

РЕЗЮМЕ

Темой предложенной бакалаврской работы является сравнение двух произведений утопического характера – романа Е. Замятина «Мы» и романа Л. Лоури «Дающий» и определение их общих черт.

Работа состоит из пяти частей. Первая глава посвящена проблематике жанра утопии и антиутопии, вторая описывает эволюцию научнофантастической литературы в России и США. Третья глава занимается биографией и творчеством обоих авторов, четвертая содержит анализ выше указанных текстов и в последней части дается сравнение произведений.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knižní zdroje

CLARK, Katerina. *Sovětský román: dějiny jako rituál*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2015, 411 s. Šťastné zítřky (Academia). ISBN 978-80-200-2403-9.

ДАВЫДОВА, Татьяна Тимофеевна. *Евгений Замятин* - М. : Знание, 1991. – 64 с. - (Новое в жизни, науке, технике. Литература ; 8/1991). ISBN 5-07-001963-5.

Евгений Замятин. "Мы". Текст и материалы к творческой истории романа : [сборник] / подгот. изд. М.Ю. Любимова, Джулия Куртис ; отв. ред. М.Ю. Любимова ; вступ. ст. М.Ю. Любимова . – СПб. : Издат. Дом "Мирь", 2011. ISBN 978-5-98846-063-3.

HOLEJŠOVSKÁ-GENČIOVÁ, Miroslava. *Vědeckofantastická literatura: srovnávací žánrová studie*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1980. 177 s.

KAGARLICKIJ, Julij Iosifovič. *Fantastika, utopie, antiutopie*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1982. ISBN 11-087-82.

LOWRY, Lois. *Dárce*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0870-5.

MACHART, F. (2013). *Moderní dystopie a teorie totalitarismu*. Praha, 2013. 159 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce PhDr. Josef Mlejnek, Ph.D.

Mathesius B., Franěk J. F.: *Přehled sovětské literatury 1. část*, SPN Praha, 1971.

NEFF, Ondřej (ed.) a Jaroslav OLŠA (ed.). *Encyklopedie literatury science fiction*. Praha: H & H, 1995, 555 s. ISBN 80-85787-90-3.

NÜNNING, Ansgar, Jiří TRÁVNÍČEK a Jiří HOLÝ (eds.). *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce - osobnosti - základní pojmy*. Vyd. 1. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-170-4.

PUTNA, Martin C. *Rusko mimo Rusko: Dějiny a kultura ruské emigrace 1917-1991*. 1. vyd. Brno: Petrov, 1993, 200 s., 1 mp. příl. ISBN 80-85247-45-3.

VLAŠÍN, Štěpán (ed.). *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984, 465 s.

ZAHRÁDKA, Miroslav. *Slovník rusko-českých literárních vztahů*. Vyd. 1. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2008, 318 s. ISBN 978-80-7405-005-3.

ZAMJATIN, Jevgenij Ivanovič. *My*. Vyd. 6., V EMG 1. Překlad Vlasta Tafelová, Jaroslav Tafel. V Praze: Pro edici Světová literatura Lidových novin vydalo nakl. Euromedia Group, 2006. Světová literatura Lidových novin. ISBN 80-86938-62-X.

Internetové zdroje

Lois Lowry. Pennsylvania Center for the Book. [online]. 22.2.2016 [cit. 2016-02-22]. Dostupné z: http://pabook2.libraries.psu.edu/palitmap/bios/Lowry_Lois.html

Lois Lowrys Blog. Lois Lowry. [online]. 22.2.2016 [cit. 2016-02-22]. Dostupné z: http://www.loislowry.com/index.php?option=com_easyblog&view=latest

Lois Lowry – novelist, writer. biography.com. [online]. 22.2.2016 [cit. 2016-02-22]. Dostupné z: <http://www.biography.com/people/lois-lowry>

Spočítej hvězdy - Lois Lowryová [online]. [cit. 2016-02-22]. Dostupné z: <https://www.kosmas.cz/knihy/199714/spocitej-hvezdy>